

EIZ U MEDIJIMA

LISTOPAD 2015.

INDUSTRIJA POROKA

Hrvati na drogu i prostituciju troše 2,4 milijarde kuna godišnje

Autor: tportal.hr/Hina

Izvor: Guliver/Thinkstock , Autor:Thinkstock/Getty images (Thinkstock/Getty images)

Dok ekonomski pokazatelji o polaganom izlasku iz recesije privlače veliku pozornost hrvatske javnosti, manje poznati rezultati znanstvenih istraživanja pokazuju da je 'moralno problematična' industrija poroka i za najvećih recesijskih udara postojano rasla i izdašno punila državni proračun

Industrija poroka – prodaja alkohola i duhana, kocka, prostitucija i droga – godišnje u Hrvatskoj ostvari prihod od 6,2 milijardi kuna, odnosno njezin udio bruto dodane vrijednosti (BDV) u bruto domaćem proizvodu (BDP) iznosi 2,17 posto godišnje, pišu u najnovijem broju znanstvenog časopisa 'Društvena istraživanja' Željko Lovrinčević i Davor Mikulić s Ekonomskog instituta, te Ante Orlović s Visoke policijske škole u Zagrebu.

Dok je broj zaposlenih u Hrvatskoj za šest recesijskih godina pao za 150.000, zaposlenost u legalnim granama 'poročne ekonomije' porasla je za 5,6 posto u 2012. godini u odnosu na predrecesijsku 2008., te je obuhvaćala 22.500 ljudi.

Jedina 'poročna grana' koja bilježi slabija kretanja je proizvodnja duhanskih proizvoda, što je posljedica ulaska Hrvatske u EU i ujednačavanja trošarina na domaće i uvozne proizvode, ističu autori.

Legalna i ilegalna industrija poroka

Porok je uživanje kojim se svjesno krše moralna ili vjerska načela, zbog čega je upitan njegov pozitivan doprinos ukupnom blagostanju pojedinaca i društva, kažu autori i napominju da ne ulaze u sociološke i moralne aspekte industrije poroka, nego samo govore o njezinu doprinosu ukupnom BDV-u u Hrvatskoj.

Autori su analizirali službene podatke u recesijskom razdoblju od 2008. do 2012., a za ilegalne aktivnosti, za koje nema podataka, izradili vlastite procjene koje se temelje na sekundarnim izvorima podataka i njihovim pretpostavkama.

Među granama poročne industrije ne postoji samo razlika u težini moralnog prijestupa, nego i u kršenju pozitivnih zakona, budući je značajan dio njih ilegalan.

Klađenje i kockanje su potpuno legalizirani, a na tom je području postotak ilegalnog djelovanja gotovo zanemariv, kažu stručnjaci, jer širina ponude i rasprostranjenost registriranih davatelja usluga zadovoljavaju sve potrebe.

Nastranu što psihijatri ističu da veća ponuda stvara veću poročnost građana i stvara njihovu ovisnost u sve ranijoj dobi. Prema službenim podacima, svaki drugi stanovnik Hrvatske stariji od 15 godina uključen je u neki oblik lutrije, a mladi lakše padaju u ovisnost o tome.

Proizvodnja i prodaja alkohola i duhana, odnosno cigareta, također je većim dijelom pod državnim nadzorom. Međutim, droga i prostitucija su zabranjene zakonom i redovito su prostor kriminala i izvor društvene patologije.

Kocka, alkohol i duhan donose 7,3 posto prihoda od poreza

Legalni dio industrije poroka ostvario je 2012. u Hrvatskoj BDV od oko četiri milijarde kuna, a 2013. uplatio je u državni proračun čak 7,3 posto ukupnog prihoda koji država uzima kroz poreze.

Udio industrije poroka u proračunima, međutim, znatno nadilazi udjele tih djelatnosti u terminima BDV-a i zaposlenosti zbog visokih poreza, pa primjerice ukupna davanja na duhanske proizvode ponekad prelaze 80 posto maloprodajne cijene, ističu autori.

Više od polovice ukupnih poreza naplaćenih u industriji poroka odnosi se na trošarine na duhanske proizvode, iza čega slijede PDV i porezi od igara na sreću.

Od ukupno 22.400 zaposlenih u legalnoj industriji poroka, skoro polovica je u trgovini alkoholom, pićem i duhanom.

Procjene novca koji se okrene u ilegalnim granama autori su temeljili na pretpostavci da prosječna učinkovitost policijskih zapljena droge iznosi oko pet posto, cigareta dva posto, duhana šest posto, te oko tri posto legalno prodane količine alkohola.

Hrvati na drogu i prostituciju troše 2,4 milijarde kuna godišnje

Ukupan ilegalni prihod u 'industriji grijeha' iznosi 3,3 milijarde kuna godišnje, od čega hrvatski građani sudjeluju s 95 posto, procjenjuju autori.

U Hrvatskoj je od 2008. do 2013. godine zaplijenjeno droge u vrijednosti od oko 380 milijuna kuna. Količinski je najviše zaplijenjeno marihuane, 3700 kilograma, čija je vrijednost nešto iznad 155 milijuna kuna, dok je za 385 kilograma heroina procijenjena vrijednost 173 milijuna kuna.

Ako je to samo pet posto od ilegalne droge na hrvatskom tržištu, što obično stručnjaci uzimaju kao orijentaciju, Hrvati prosječno godišnje potroše na drogu 1,2 milijarde kuna.

Policija procjenjuje da se prostitucijom u Hrvatskoj bavi 3000 do 5000 osoba, uglavnom žena. Prema istoj procjeni, među njima je 1500 profesionalnih prostitutki, odnosno onih koje svakodnevno obavljaju taj posao i nemaju drugih izvora prihoda.

Pored njih, pretpostavlja se, službuje 2500 'prigodnih prostitutki', odnosno onih kojima je to dodatni izvor prihoda. Među njima je oko 2200 običnih žena i studentica i oko 300 elitnih prostitutki, koje se regrutiraju iz

redova manekenki, modela, hostesa, posebno atraktivnih žena i sl. Sve one, zajedno s osobama iz muške prostitucije, ostvare godišnji prihod od oko 1,2 milijarde kuna.

Duhana i cigareta ilegalno se obrne oko 500 milijuna kuna godišnje, a alkohola i alkoholnih pića deset puta manje, od čega najviše kroz ugostiteljstvo.

Usporediti troškove zdravstva s uspjehom industrije poroka

Autori napominju da te vrijednosti mogu poslužiti kao polazišta za istraživanja usporedbe troškova zdravstvenog sustava, nastalih kao posljedica industrije poroka, s poreznim prihodima, te za procjenu potencijalnih učinaka legalizacije poroka, mogućnost usporedbe hrvatske poročne industrije s drugim zemljama itd.

Komentirajući članak, profesorica etike sa Sveučilišta u Dubrovniku Maja Žitinski ističe da on iz 'najuže, ekonomske perspektive, zvuči logično i mudro', ali zamjera da mu nedostaju sadržaji koji bi mogli pridonijeti razvoju društva i humanitetu kulture.

Iako se autori ograđuju od socioloških i moralnih konotacija svojih tvrdnji, oni posredno ipak dotiču kulturu, gospodarstvo i obične ljude na pogrešan način: ničim ne potkrepljuju tezu da gospodarstvo i BDP moraju rasti, ne odgovaraju na pitanje zašto je ekonomski rast takav imperativ i postoje li prioriteti, važniji i vredniji od sebične dobiti jednoga sektora koji raste na račun ostalih sektora, kaže Žitinski.

EKONOMSKA (NE)PISMENOST

Istraživanje pokazalo: Dalmatinci nemaju pojma o financijama

Autor: Hrvoje Prnjak

Prvo znanstveno utemeljeno testiranje financijske pismenosti građana Hrvatske starijih od 18 godina pokazuje da su muškarci u Hrvatskoj značajno pismeniji u tom smislu u odnosu na žene, kao i to da ispitanici iz sjeverozapadne Hrvatske pokazuju relativno veću razinu financijske pismenosti, dakle, da su ispred ostalih, pa tako i ispred stanovnika središnje i istočne Hrvatske te Dalmatinaca, koji su na začelju te tablice.

Istraživanje pokazuje i da zaposleni građani RH imaju više znanja o financijama nego nezaposleni. Što su ispitanici stariji, pokazuju veću razinu znanja (to se konkretno odnosi na ispitanike između 55 i 65 godina, koji prednjače u odnosu na mlađe kategorije), a isto važi i pri usporedbi stanovnika većih gradova u odnosu na manje sredine. Utvrđen je veći stupanj financijske pismenosti kod ispitanika s plaćama iznad 10.000 kuna nego kod onih koji primaju 5000 kuna ili manje...

Slabo gospodarenje

Voditeljica ovog istraživanja je dr. Maja Vehovec, znanstvena savjetnica s Ekonomskog instituta u Zagrebu, a asistirali su joj dr. Edo Rajh, kolega s Instituta, te dr. Ivona Škrebilin Kirbiš sa Zagrebačke škole ekonomije i menadžmenta. Prethodno je na ovu temu provedeno tek ispitivanje srednjoškolaca, tj. 15-godišnjaka. Naime, u suradnji s OECD-om, centar PISA (Programme for International Student Assessment) u Hrvatskoj je 2012. utvrdio da ovdašnji srednjoškolci imaju značajno nižu financijsku pismenost, tj. da daleko lošije gospodare financijama od prosjeka u zemljama OECD-a koje su bile uključene u anketiranje.

Kamata i štednja

Istraživanje trojca Vehovec-Rajh-Škrebilin Kirbiš zato ima pionirski značaj u osvješćivanju važnosti financijske edukacije koja se - pogotovo nakon kolektivnog iskustva s kreditima u "švicarcima", da ne spominjemo gorka iskustva očajnika koji su se zaduživali kod kojekakvih "zelenaša" - ne može svesti samo na onu "čitajte sitna slova u ugovorima s bankama".

Anketa je sadržavala pitanja koja otkrivaju znanje (recimo, o kamatama, učincima inflacije, štednje...), stavove (npr., sklonost trošenju ili pak dugoročnoj štednji), kao i ponašanje u raspolaganju financijama (plaćamo li račune na vrijeme, kada i zašto uzimamo kredite, itd.). Pa se tako pokazalo da 80,9 posto ispitanika pazi da plaća račune na vrijeme, ali i da je odvajanje novca "sa strane", tj. za štednju na bilo koji način u 12 mjeseci pred anketiranje (a ono je dovršeno tijekom 2014. godine) priuštilo svega 33,7 posto ispitanika, dakle, tek svaki treći.

Skupo učenje na greškama

Nego, da se vratimo na razlike u financijskoj pismenosti između muškaraca i žena, iz čega ne treba izvlačiti generalne zaključke. Naime, ovo istraživanje pokazuje da muškarci u odnosu na žene znaju više pojmova mjerenih objektivnim testom znanja, ali rodne razlike u znanju ne prenose se i na varijablu ponašanja u mjerenju financijske pismenosti. Kad je riječ o ispitivanju komponente stava, nema razlika na spolnoj osnovi.

Autori istraživanja zaključuju kako Hrvati "nisu pretjerano racionalni" kad je riječ o raspolaganju financijama, ali i da je to očita posljedica činjenice da "populacijske grupe obuhvaćene ispitivanjem nisu dobile financijsko obrazovanje kroz redovito školovanje".

Zato predlažu uvođenje modula financijskog obrazovanja u program obaveznog obrazovanja, ali - kako nam je kazala dr. Vehovec - i sve druge vrste financijskih edukacija putem medija i interneta kako bi se podigla financijska pismenost građana, "jer najteži i najskuplji način je učenje na temelju vlastitih financijskih pogrešaka".

KOMENTAR SANDRE ŠVALJEK

Još čekamo: vrijeme je za konkretne i potpune ekonomske programe

Autor: Sandra Švaljek

Izvor: tportal.hr , Autor: Ilustracija: Mihaela Maras

Parlamentarni izbori održat će se za manje od mjesec i pol dana, pa je sada već izvjesno da najveće suparničke koalicije prije izbora nemaju namjeru predstaviti svoje gospodarske programe. Ono što su do sada predstavile svodi se na standardni repertoar općenitih floskula, s vrlo malo detalja i konkretnih mjera

Istini za volju, Domoljubna koalicija predstavila je pisani dokument pod nazivom Program 5+ Hrvatska. No, umjesto ozbiljno razrađenog gospodarskog programa kakvog smo očekivali nakon mnogih najava i angažiranja njemačkih ekonomskih stručnjaka sa IFO Instituta, ponudila je listu želja dekoriranu kritikama upućenim sadašnjoj vladi i svjetonazorskim stavovima. Okosnicu toga programa, izraženo u brojkama, čini želja da gospodarstvo raste (sudeći po nazivu programa, po stopi od 5 posto godišnje) te da se otvori sto tisuća radnih mjesta. U programu nije brojčano konkretiziran niti jedan instrument ekonomske politike kojim će se ostvariti ti ciljevi. Zanemareno je, po svemu sudeći, da se u ekonomiji ciljevi ne ostvaruju zato jer to dovoljno silno želimo, nego zato jer poduzimamo mjere i aktivnosti koje omogućuju da se to dogodi.

Koalicija Hrvatska raste dosad nije ponudila pisani program. Osim putem javnih nastupa, birači se mogu upoznati sa njezinom živom predizbornom aktivnošću putem društvenih mreža i internetskih stranica. Tamo predstavljene javne politike svode se na nastavak dosadašnjih politika, bez ikakvih kvantifikacija i detaljnijeg opisa skupa mjera koje se namjeravaju poduzimati u slučaju ostanka na vlasti.

Obje koalicije javno komuniciraju određene promjene poreznog sustava, ali ne i dovoljno jasno da bi se mogli procijeniti učinci tih promjena. Obje koalicije daju obećanja koja, kada bi se realizirala, znače porast državne potrošnje u iznosima koje je nemoguće procijeniti na temelju javno podastrijetih informacija. Fiskalne prilagodbe i strukturnih reformi nema niti na jednoj strani.

Dosadašnja se predizborna kampanja zapravo svela na nadmetanje sličnih marketinških strategija sa naglaskom na formu, a ne sadržaj. Objema koalicijama najvažnije je suzdržati se od najavljanja neugodnih reformi, radikalnih mjera i ukidanja povlastica. Obje žele uvjeriti birače kako su pronašle tajni put za podizanje životnog standarda građana na kojem nema odricanja, rezova i promjene dosadašnjih obrazaca. Drugim riječima, žele prešutjeti neugodnu istinu.

Biračima to, međutim, nije i ne bi trebalo biti dovoljno. Nakon sedam godina krize oni s pravom žele čuti što aspiranti na sastavljanje buduće Vlade namjeravaju poduzeti, i to neposredno nakon izbora, ne čekajući da prođe sto dana koliko se obično daje Vladama da se upoznaju sa stanjem i odrede smjer kretanja. Stoga je za pretpostaviti da će kampanja bez jasnih gospodarskih programa privući na birališta, kao i dosad, samo one kojima su da donesu odluku dovoljna tek puka ideološka sukobljavanja. Sve ostale će učvrstiti u njihovoj neodlučnosti i nesklonosti da iziđu na izbore.

Ako političari žele privući neodlučne birače, moraju im dati kvalitetniju podlogu na osnovu koje će donijeti odluku o tome za koga glasati. Da bi gospodarski programi političkih stranaka bili uvjerljivi, preduvjet je da samim političarima bude jasno za što se zalažu. Naravno, osim ako je jedino za što se istinski zalažu sudjelovanje u vlasti. Izgleda da je potonji motiv doista presudan, jer bi inače političari pisali smislenije i koherentnije programe te ih jasnije prezentirali, umjesto da svoju energiju usmjeravaju na razrađivanje tehnologije osvajanja izbora, izbornu matematiku, optimiziranje izbornih listi po kriteriju popularnosti osoba čija će imena biti istaknuta na njima te osobnu diskvalifikaciju suprotne strane.

RAST GOSPODARSTVA

MMF povišio procjenu rasta hrvatskog BDP-a, očekuje znatno nižu nezaposlenost

Autor: Hina

Izvor: Nikša Duper/CROPIX

Međunarodni monetarni fond (MMF) blago je u utorak povišio procjenu rasta hrvatskog gospodarstva u ovoj godini i to na 0,8 posto, ujedno snizivši procjene nezaposlenosti i inflacije za ovu i iduću godinu.

U redovnim jesenskim prognozama za svjetsko gospodarstvo MMF sada procjenjuje da će rast hrvatskog gospodarstva u ovoj godini iznositi 0,8 posto, što je za 0,3 postotna boda više no što su prognozirali u travnju u redovnim proljetnim prognozama. Prognoza za iduću godinu potvrđena je na jedan posto.

MMF je ujedno znatno snizio prognoze stope nezaposlenosti u Hrvatskoj u ovoj i idućoj godini. Tako sada za ovu godinu prognoziraju stopu nezaposlenosti od 16,6 posto, naprema proljetos prognoziranih 17,3 posto. U idućoj godini nezaposlenost bi trebala kliznuti na 16,1 posto, što je za 0,8 postotnog boda manje no što su u MMF-u prognozirali u proljetnim prognozama.

Izmijenjena je i prognoza inflacije u Hrvatskoj u ovoj i idućoj godini pa se za ovu godinu sada prognozira blaži pad potrošačkih cijena u ovoj godini, za 0,4 posto, naprema u travnju očekivanog pada od 0,9 posto. U idućoj bi godini, prema novim procjenama MMF-a cijene trebale ponovno porasti, i to za 1,1 posto, što je za 0,2 postotnog boda više no što su u MMF-u prognozirali proljetos.

Višak u bilanci plaćanja iskazan udjelom u BDP-u bit će, pak, ove godine po novim MMF-ovim procjenama manji no što je prognozirano u travnju i iznositi će 1,7 posto. Prema travanjskim je prognozama trebao iznositi 2,2 posto. U idućoj bi godini po novom izvješću mogao kliznuti na 1,5 posto, naprama dva posto prognoziranih u travnju.

Nakon rasta hrvatskog bruto domaćeg proizvoda u prvom i drugom tromjesečju za 0,5 odnosno 1,2 posto i druge financijske institucije posljednjih su mjeseci podignule prognoze gospodarskog rasta.

Tako je Hrvatska narodna banka u dva navrata projekcije gospodarskog rasta za 2015. revidirala prema gore, i sada očekuje da će hrvatski BDP ove godine porasti za 0,5 posto. U 2016. godini očekuje ubrzanje gospodarskog rasta, na 0,9 posto.

Ekonomski institut Zagreb (EIZ) procjenjuje da bi ove godine gospodarski rast mogao biti 0,5 posto, a stopu rasta BDP-a iznad jedan posto očekuju tek 2016. godine.

Hypo Alpe Adria banka (HAAB) revidirala je naviše raniju procjenu gospodarskog rasta Hrvatske u ovoj godini s 0,5 na 1 posto, a za 2016. zadržala prilično suzdržanu projekciju rasta od 0,5 posto. Da bi Hrvatska u 2016. trebala biti u stanju udvostručiti tempo rasta BDP-a, sa 0,5 posto na 1 posto, procjenjuju i analitičari Raiffeisena.

Rebalansom proračuna Vlada je nedavno podignula procjenu ovogodišnjeg rasta BDP-a s 0,5 na 1,1 posto.

Dubravko Radošević : Novac je dobar sluga, ali loš gospodar

Znanstvenik s Ekonomskog instituta u Zagrebu: Tom narodnom izrekom možemo pojednostavljeno definirati pojam financijalizacije. Radi se o procesu prekomjernog jačanja financijskog nad realnim sektorom ekonomije, rastu zaduženosti svih sektora društva, stvaranju 'špekulativne ekonomije'... Rješenje krize je u provedbi tzv. Definancijalizacije

U netom objavljenom zborniku 'Financijalizacija i financijska kriza u jugoistočnim europskim državama' (objavljeno na engleskom, kod Peter Lang Verlag u Frankfurtu), koji ste uredili s Vladimirom Cvijanovićem, jasno se, između ostalog, konstatira da je upravo financijalizacija – novodobno intenziviranje tokova kapitala kroz mehanizme liberalizirane financijske industrije – uzrok spomenute teške krize, doduše ne samo na jugoistoku Europe?

Prvo dozvolite nekoliko riječi o knjizi. Na ovom istraživanju različitih aspekata financijalizacije radili smo oko dvije godine, na njemu je bilo angažirano 19 stranih i hrvatskih monetarnih ekonomista, od čega 17 znanstvenika iz različitih zemalja EU-a i Kanade. Predgovor knjizi napisao je dr. Malcolm Sawyer, glavni voditelj projekta EU-a o financijalizaciji – FESSUD-a i nekadašnji suradnik Hymana Minskog. Što se tiče financijalizacije, narodna izreka kaže: 'Novac je dobar sluga, ali loš gospodar.' Upravo tako bih pojednostavljeno definirao pojam financijalizacije. Radi se o procesu prekomjernog jačanja financijskog nad realnim sektorom ekonomije, rastu zaduženosti svih sektora društva, ubrzanom rastu dugova iznad razine održivosti, moralnom hazardu banaka, stvaranju 'špekulativne ekonomije', odnosno tzv. bubble-ekonomije, kada najveći iznos kapitala odlazi u neproizvodne sektore, kao što su špekulacije s nekretninama i vrijednosnim papirima, tako da to dovodi do prevelikog rasta cijena nekretnina (tzv. housing bubble) i precijenjenosti dionica (tzv. equity bubble). Špekulativni baloni nakon nekog vremena pucaju, dolazi do tzv. dezinflacije (inflacija se ubrzano smanjuje), imovina financirana kreditima banaka gubi na vrijednosti, ulagači imaju gubitke na vrijednosti imovine, rastu nenaplativi zajmovi kod poslovnih banaka i deflacija započinje ciklus tzv. dugovno-deflacijske krize (ustvari 'ekonomske depresije'), koju obilježavaju brojni stečajevi, nelikvidnost, ovrhe, zastoj banaka u kreditiranju (credit crunch), rast nezaposlenosti, pad ukupne potrošnje, pad proizvodnje, aktiviraju se 'fiskalni stabilizatori' (rastu javni dug i deficit državnog proračuna jer se sužava porezna osnovica ekonomije) itd.

Radikalna financijska reforma

U knjizi ste zahvatili različite aspekte financijalizacije – modeli rasta, značajke tzv. financijskog kapitalizma, financijalizacija i tečajni režimi, inherentna financijska nestabilnost, Minskijevi ciklusi i krize, politike platnih bilanci, tokovi kapitala, bijeg kapitala početkom financijske krize, problem dugova itd. Možete li ukratko precizirati kako smo došli u ovu krizu? Koji su to mehanizmi financijalizacije djelovali na nastanak financijskih kriza?

Što se tiče mehanizama nastanka financijskih kriza, ostvaren je stručni konsenzus oko toga. Ukratko, tri su faktora djelovala na pojavu krize i stvaranje nestabilnih ekonomskih struktura, kako u Hrvatskoj tako i u ostalim ekonomijama Europe: (1) deregulacija financijskog sektora, nedostatak regulacije financijske industrije i izostanak instrumenata monetarno-kreditne politike centralnih banaka, što je omogućilo 'moralni hazard' i nesmetano kreditiranje banaka, uz niske kamatne stope, bez adekvatne kontrole 'sistemskog rizika' od strane centralnih banaka; (2) liberalizacija tokova kapitala, što je dovelo do velikog priljeva kapitala, rasta zaduženosti svih sektora, posebice rasta vanjskog duga, koji dovodi do dužničke krize; i (3) fiksni tečajni režimi, koji su djelovali – uslijed snažnih priljeva kapitala – na jačanje (aprecijaciju) domaće valute, prekomjerni rast uvoza, deindustrijalizaciju, slabljenje međunarodne konkurentnosti i izvoza. Sve to dovelo je do tzv. inherentne financijske nestabilnosti (primjerice, EU je izračunala da su neto-obaveze Hrvatske prema inozemstvu 90 posto BDP-a, dok je dozvoljena granica od svega 35 posto BDP-a!), nestabilnih financijskih sustava i nestabilnih ekonomskih struktura, koje su osjetljive na bilo kakav iznenadni poremećaj, o čemu su pisali Hyman Minsky i Malcolm Sawyer te drugi makroekonomisti. Hrvatska financijska i ekonomska kriza također je nastala po istom obrascu. Makroekonomske neravnoteže u Hrvatskoj bile su kumulirane u razdoblju od 2000. do 2008. godine. Upravo u tom razdoblju položeni su temelji naše krize. Zbog toga smo odmah po ulasku u EU ušli u krizne mehanizme EU-a: 'Proceduru prevelikog deficita' (EDP) i 'Proceduru za otklanjanje makroekonomskih neravnoteža' (MIP), u sklopu Europskog semestra. Rješenje krize je u provedbi tzv. defincijske reforme, odnosno radikalne financijske reforme. Primjerice, dr. Nicolas Veron iz briselskog Bruegel Instituta predlaže radikalnu reformu bankarskog sustava EU-a u svrhu jačanja Europske monetarne unije i EU-a.

U svom tekstu za zbornik navodite da Hrvatska ipak nije monetarno-ekonomski ovisna kao primjerice Slovenija samim time što nije dijelom Europske monetarne unije, bez obzira na visoku razinu eurizacije i zaduženosti. I kažete da bi stoga mogla upotrijebiti fleksibilnija makroekonomska sredstva u tom smjeru. Možete li malo pojasniti i dopuniti tu tezu za one koji još nisu vidjeli zbornik?

S obzirom na to da nismo ispunili uvjete tzv. realne i nominalne konvergencije, nismo postali članicom Europske monetarne unije. Hrvatska je zadržala monetarni suverenitet, koji mora iskoristiti za izlazak iz krize. Primjerice, Slovenija je ušla u financijsku krizu upravo zbog preuranjenog ulaska u Europsku monetarnu uniju, o čemu u knjizi piše Franjo Štiblar, znanstvenik iz Ljubljane. O korištenju monetarnog suvereniteta dr. Hans-Werner Sinn, direktor IFO Instituta, govorio je na dva skupa u Zagrebu. S druge strane, naša skupina hrvatskih kejnzijskih ekonomista o tome govori od početka 2001. godine. U kratkom razgovoru koji sam imao s dr. Sinnom na skupu na Veleučilištu VERN došli smo do sličnih zaključaka, iako je dr. Sinn pristalica neoklasične škole ekonomije, dok sebe smatram postkejnzijsancem. Monetarni suverenitet, vlastita valuta i centralna banka daju nam 'fleksibilnost' potrebnu za izlazak iz krize, izvan mehanizama monetarne unije. Uostalom, pogledajte što radi EU. Primjerice, nova je Europska komisija, u siječnju ove godine, 'fleksibilizirala' Fiskalni sporazum (Fiscal Compact), stvarajući manevarski prostor za ekspanzivniju fiskalnu politiku, usvojen je Junckerov plan za investicije, a Europska centralna banka (ECB) započela je ekspanzivnu monetarnu politiku (Extended Asset Purchase Programme – EAPP) kako bi se izašlo iz deflacije. Također, malo je poznato čak i stručnjacima da je ECB započeo s operacijama otkupa dugoročnih obveznica Europske investicijske banke. Dakle kombinacija nove (reflacijske) fiskalne i monetarne politike plus javne investicije osnovni su elementi oporavka ekonomija EU-a. To predstavlja dobro rješenje i za Hrvatsku, naravno uz određene specifičnosti, koje proizlaze iz naše konkretne situacije (imamo previsok stupanj eurizacije, inherentnu financijsku nestabilnost, deflaciju koja traje preko dvije godine, nisku razinu deviznih rezervi

centralne banke, nismo dovoljno međunarodno konkurentni, slabljenje udjela hrvatskog izvoza u svjetskoj trgovini itd.).

Osmisliti strategiju deeurizacije

Vaš suradnik dr. Eckhard Hein, profesor ekonomije iz Berlina, u svom tekstu razvija poznati model 'Globalnog kejnzijanskog New Deal' i ističe, između ostalog, da bi pri željenoj koordiniranoj rekonstrukciji međunarodne makroekonomske politike trebalo prevenirati nastajanje ekonomija baziranih na izvozno orijentiranom merkantilizmu koje iscrpljuju okolne zemlje, što nas podsjeća na odnos centra i periferije EU-a. Kako to komentirate?

Eckhard Hein se zalaže za promjenu ekonomskog modela Njemačke, tako da se njezin ekonomski rast u srednjem roku zasniva na jačanju domaće potražnje i investicija, kako bi Njemačka smanjila vanjskotrgovinski suficit, povećala uvoz iz ostalih zemalja EU-a i tako dala doprinos oporavku ekonomski slabijih članica Unije. Jačanje domaće potražnje moguće je putem povećavanja nadnica radnika u Njemačkoj, tzv. wage-led growth modela, gdje postoji manevarski prostor jer je Njemačka dulje vrijeme provodila politiku 'interne devalvacije' (snižavanja nadnica, kako bi povećala međunarodnu konkurentnost), dok se (javne) investicije odnose na obnovu krupne privredne infrastrukture, koja je potrebna njemačkoj ekonomiji (modernizacija autoputova, željeznice itd.). O tome se vode brojne rasprave u EU-u i Njemačkoj, a tzv. Junckerov plan (plan nove Europske komisije za povećanje investicija u zemljama EU-a na osnovama kombinacije povoljnih zajmova Europske investicijske banke i privatnih kreditora) na tragu je upravo takvih rješenja.

Na više mjesta u zborniku primjetno je otvaranje ključnog pitanja – kako spriječiti ponavljanje šokantnih efekata krize izazvane financijalizacijom. Pritom se spominju snažnija regulacija financijske industrije, bolja kontrola rizika u bankovnom sustavu i slične politike, ali se ne inzistira na dovršenom i jednoznačnom odgovoru. Kako biste vi saželi smjernice za isti cilj, ukoliko je moguće donekle objediniti globalno ili barem europsko iskustvo?

Hrvatska mora objediniti svoja rješenja s europskim iskustvom, bolje rečeno s europskim mehanizmima za upravljanje krizom. Još uvijek nemamo srednjoročnu strategiju razvoja za razdoblje 2014.-2020. ('Hrvatska 2020'), iako nam je to obaveza kao punopravnoj članici EU-a. S aspekta financijalizacije i aktualne deflacijske krize, uvjeren sam da se hitno mora napustiti 'deflacijska strategija', odnosno politika 'interne devalvacije' (snižavanja plaća radi povećanja međunarodne konkurentnosti) i da što prije moramo prijeći na 'reflacijsku strategiju'. O tome smo kolega Neven Vidaković i ja upravo napisali kratki prijedlog za novi ekonomski model Hrvatske. U ovom intervjuu nemamo prostora za detaljnija pojašnjenja, ali uskoro će ovo istraživanje biti objavljeno, pa željno očekujemo reakcije. Ukratko, na početku reformi trebalo bi osmisliti strategiju deeurizacije, kako bi se započela ekspanzivna monetarna politika centralne banke, snizile domaće kamatne stope i potaknule investicije i izvoz, potrebna je hitna uspostava mehanizama transmisije novca od sektora banaka do realnog sektora ekonomije te obnova kreditne aktivnosti banaka, ali za potrebe proizvodnje i izvoza. Nužni su restrukturiranje vanjskog duga, kontrola javnog duga, bolje upravljanje 'sistemskim rizikom', makroprudencijalnom strategijom centralne banke. Ukratko, strategija defincijalizacije morala bi biti usklađena s EDP i MIP procedurama EK-a i osnovnim elementima mehanizama bankovne unije EU-a (SSM mehanizam kontrole sistemskog rizika banaka od strane ECB-a). Na kraju, moram reći da je financijalizacija vrlo složen proces, u ovom razgovoru pokušali smo objasniti osnovne činjenice, financijalizacija se izučava u EU-u vrlo intenzivno, a ova knjiga predstavlja početak takve vrste istraživanja u zemljama jugoistočne Europe, s namjerom da dođemo do konkretnih rješenja u ekonomskim politikama i izlaska iz duboke krize.

Već sutra može biti problema i s eurskim kreditima

Petra Rodik i Mislav Žitko sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta pišu o temi koja je trenutno najaktualnija u Hrvatskoj, naime odnosu prema komercijalnim bankama i dugu kućanstava. Kako gledate na raspravu o mjerama države spram financijskog sektora u tom aspektu, dok naravno po strani ostaje čitav niz drugih pitanja na istoj relaciji, poput tretmana kapitalizacije mirovinskog osiguranja, što napuštaju gotovo sve zemlje EU-a osim nas?

Građani su jako zaduženi; prema podacima EU-a iz 'dubinske analize' Hrvatske, odnosno njezinih makroekonomskih neravnoteža, privatni dug je izuzetno visok, iznosi oko 120 posto BDP-a. Financijalizacija je dovela do rasta kreditiranja sektora kućanstava, mahom za kupovinu (precijenjenih) nekretnina, tako da je stvoren 'špekulativni balon', koji je nakon ulaska Hrvatske u recesiju 2008. počeo pucati. Ukratko, dezinflacija asset-price inflacije (to je stalni pad cijena nekretnina i dionica na Zagrebačkoj burzi) uslijed sloma špekulativnog balona dovela je do deflacije u Hrvatskoj (pada opće razine cijena) i ubrzanog rasta nezaposlenosti, kumuliranja loše aktive banaka (NPLs), ali realnog rasta tereta dugova kod dužnika. To je uzrok porasta nenaplativnih zajmova banaka (prosječna razina NPL kod nas iznosi 17,3 posto, a kod korporativnog sektora više od 30 posto, što je izuzetno nepovoljno), na što upozorava MMF, i nemogućnosti dužnika da redovito otplaćuju kredite. Dakle problem švicaraca danas već sutra može biti problem s eurskim kreditima, zbog eurizacije financijskog sustava, uslijed primjene valutne klauzule. Ovaj aspekt financijalizacije pokazuje kako je potrebno na cjelovit način riješiti dužničku krizu građana. S druge strane, ako se ne riješi problem loše aktive banaka – koja je nastala kao posljedica deflacijske krize – ne može se riješiti problem daljnjeg kreditiranja korporativnog sektora od strane banaka, što je nužno za obnovu ekonomije i izlazak Hrvatske iz krize. Upravo na to ukazujemo u knjizi, da je uslijed financijalizacije u Hrvatskoj izgrađena nestabilna ekonomska struktura, s inherentno nestabilnim financijskim sustavom

EKONOMISTI OCJENJUJU

'SDP-ov program nastavak je statusa quo koji vodi u siguran bankrot'

Autor: Nikola Sućec

Ako SDP pobijedi na parlamentarnim izborima, Hrvatska će biti bogatija za 90.000 novozaposlenih u poljoprivredni, izvoz će porasti za 30 posto, neoporezivi dio plaće će se dignuti na 3.000 kuna, nezaposlenost će biti smanjena na prosjek EU-a, a javne tvrtke će voditi nezavisni stručnjaci iz korporativnog svijeta

Izvor: Pixsell Marko Prpic, Goran Jakus , Autor:Marko Prpic, [Goran Jakus](#)

Naglasci su to iz radne verzije SDP-va izbornog programa koji je u srijedu objavio Večernji list. Program se bazira na sedam ključnih točaka: gospodarstvu, standardu i socijali, javnom sektoru, obrazovanju, infrastrukturi, održivom razvoj i decentralizaciji.

Ekonomisti nisu impresionirani programom, a najviše ih smeta njegov predizborni karakter – u njemu su, naime, izostavljene sve bitne reforme koje su se već odavno trebale provesti. 'U programu se samo govori o dobitnicima, a nitko se ne pita tko će sve to platiti', rekao je tportalju Josip Tica, profesor na Ekonomskom institutu u Zagrebu.

Nastavak statusa quo koji vodi prema bankrotu

Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta kritičan je prema SDP-ovu programom i sažima ga kao 'nastavak statusa qua koji vodi u siguran bankrot'.

Lovrinčević misli da je pogrešno to što SDP uvjerava javnost da je gospodarska situacija u zemlji dobra i brine ga je što SDP-ov program lišen reformi.

'To je popis ciljeva. U njemu nema nijedne suštinske reforme koje su sada potrebne: reforme pravosuđa, reforme javne uprave i javnih poduzeća', rekao je.

No ono što Lovrinčevića najviše brine jest javni dug tj. šanse da država neće moći plaćati obveze prema kreditorima, ponajviše bankama.

Banke će se spašavati novcem štediša, a štednja se zamrzava

'Cijela kampanja orijentira se na dužnike, no nitko se ne pita što misle vjerovnici. Što će biti s bankarskim sustavom kada država ne bude mogla plaćati obveze? Mislim da će stranog kapitala biti sve manje i manje, jer nas ulagači više ne doživljaju ozbiljno. Mogli bismo se naći u situaciji da će se banke spašavati novcem štediša i da devizna štednja u bankama bude zamrznuta i drugi put.'

Napominje kako nas stranci sve češće promatraju kao zemlju slučaj, zbog čega se ne bi čudio da uskoro vidi hrvatske građane u redovima pred bankama. Strahuje i za budućnost drugog mirovinskog stupa. Naime, ako se u budućnosti potroši štednja iz drugog stupa, cijela mirovinska reforma pada u vodu i može se govoriti o posve izgubljenoj generaciji.

'Kad izgubite posao, vjerojatno ćete i pronaći drugi. Ali kada izgubite štednju i mirovinu, ne preostaje vam puno toga. Izgubili ste budućnost', poručuje.

Problematizira i s HDZ-ovim gospodarskim programom te uspoređuje: 'SDP-ov program statusa quo vodi u siguran bankrot. S HDZ-om možda postoji šansa da se on izbjegne. Građani zapravo moraju birati između manjeg od dva zla.'

Društvena eutanazija

Nije zaboravio ni pitanje kadroviranja tj. ljudskog faktora pri SDP-u. Program, naime, može biti vrhunski napisan, no pitanje je tko će ga provesti i imali SDP taj kapacitet.

'Vidimo da u Hrvatskoj raste kriminal. Uskoro bismo mogli vidjeti i redove pred bankama. Nenormalno je da pristajemo na društvenu eutanaziju jer će nam se dogoditi raspad sustava ako brzo ne provedemo radikalne reforme', zaključio je Lovrinčević.

Najveća je razlika SDP-va programa u odnosu na HDZ-ov pak orijentacija na izvoz, spominjanje obrazovanja i promjena porezne politike.

Tica: Tko će sve to platiti?

Tica objašnjava kako su se na ovim izborima prvi put HDZ i SDP javno svrstali na stranu gospodarskog spektra kojem pripadaju.

'SDP je fokusiran na srednju klasu i socijalu, a HDZ obećao je podršku velikom biznisu. Obje stranke to čine prilično sramežljivo u odnosu na druge zemlje u Europi, no barem su na pravim stranama, SDP na lijevoj, HDZ desnoj', kazao je Tica.

Dodaje kako su oba programa klasični predizborni, jer se u njima ne govori o reformama već o onima koji su dobitnici reforma. 'Ne govori se ništa o onima koji će to sve platiti', naglasio je Tica.

Željko Lovrinčević:

SDP-ov program bez reformi brzo će dovesti do kašnjenja mirovina i ugroziti će oročenu štednju

Autor: Marina Šunjerga

Foto: Robert Anić/PIXSELL

Makroekonomist Željko Lovrinčević za Večernji list ocijenio je program SDP-a koji smo objavili prvi, a u kojem uz obećanja visokih stopa rasta i rasta konkurentnosti najjače zvuči smanjenje opterećenja porezom na dohodak, dizanje neoporezivog dijela dohotka, bespovratni novac za poduzetnike iz EU fondova te angažiranje head hunting agencija za odabir menadžera u javnim tvrtkama.

Izašao je program SDP-a. Što na prvi pogled možete reći o predloženim rješenjima?

SDP-ov program je zadržavanje statusa quo, a polazi od činjenice da je situacija dobra i da se ekonomska politika ne mora mijenjati. Programu nedostaju reforme javnog sektora, plan privatizacije i jačanje poslovne klime. To su ključna područja koje Hrvatskoj trebaju, a nema ni imigracijske i emigracijske politike koje se nameću kao sve važnije područje. Obećanje smanjenja nekih poreznih stopa i uopće igranje njima beznačajno je za proračun i za gospodarsku sliku Hrvatske. Nema obećanja liberalizacije tržišta rada, izmjena regulacija, a ni da će se zaustaviti retroaktivna primjena zakona, a to uništava investicijsku i poslovnu klimu i u tim područjima leže razlozi zašto nema ulagača u Hrvatsku. Ovo je program kojeg je mogla predstaviti Njemačka, odnosno zemlja njezine snage ekonomije i onda bi možda imao smisla, ali zemlja koja je u krizi poput Hrvatske taj luksuz da nikada ne provede reforme ne može imati.

Ako je program neostvariv kako kažete mislite li da će ga birači dobro primiti?

Birači pate od amnestije, a zato im se i pišu programi iza kojih ništa ne stoji doli predizbornog obećanja. Hrvatsku će iduće godine u ovo vrijeme po BDP-u po glavi stanovnika prestići i Rumunjska pa ćemo zapravo biti bolji samo od Bugarske dok će nam ostale zemlje EU-a, pri čemu mislim i na Mađarsku, Slovačku i Češku ostati nedosanjani san. Političari nemaju odgovornost i obećavaju i zadužuju se dok traje traje. SDP obećava dok ide, ne misleći što će se dogoditi kad prestane mogućnost zaduživanja. Da se ijedan zakon donosio uz garanciju osobnom ili stranačkom imovinom možda bi se političari uozbiljili, a ovako obećavaju rast bez reformi što nije ništa drugo doli jeftini populizam koji može trajati dok ne počne kasniti isplata mirovina, a od toga nismo daleko.

Spominjete nužnost reformi, ali nema ih ni u jednom političkom programu. Zašto se političari boje o tom dijelu komunicirati u javnosti?

U svim tim programima nema ništa o rashodovnoj strani proračuna. Ako Hrvatska nastavi tempom i smjerom kojim ide uskoro će doći do situacije u kojoj neće moći servisirati javni dug. Na početku mandata ove Vlade udjel javnog duga u BDP-u iznosio je 60 posto, a danas je 90 posto BDP-a. Ako nastavimo istim tempom do 2019. mogao bi iznositi 115 posto BDP-a, a do tada će već biti ugrožena osobna imovina građana plasirana u mirovinske fondove, a početak će se ozbiljno razgovarati o sigurnosti štednje građana položenoj na oročene depozite. Ugrozit ćemo dakle i mirovine i štednju. Politika nečinjenja u četiri godina koštala je 100 milijardi kuna. Takva politika je zločin prema narodu, ali ako ga narod prihvati onda ima vlast kakvu zaslužuje. Građani moraju shvatiti da se i danas mirovine isplaćuju iz duga i da oni koji nam posuđuju novac kada će reći dosta, a tada počinje neisplata mirovina.

EKONOMSKI ANTIBARBARUS

RATKO BOŠKOVIĆ Stručnjaci su izračunali: Hrvatska ima previše kapitala i treba potrošnju

Autor: Ratko Bošković

Neven Vidaković i Dubravko Radošević su ustanovili da je do prosinca 2014. ukupna količina kapitala u Hrvatskoj narasla na nešto više od 500 milijardi kuna

Gotovo sve hrvatske stranke (jedino nisam siguran za penzionerske) imaju u svojim izbornim programima izvlačenje Hrvatske iz ekonomske krize pokretanjem investicija. Ili, barem, zapošljavanjem (zahvaljujući novim ulaganjima), poboljšavanjem poslovne klime (za nove ulagače), otklanjanjem administrativnih zapreka (za nove investicije), privlačenjem inozemnih (greenfield, brownfield, portfeljnih...) kapitalista i sličnim. I aktualna Kukuriku koalicija na početku mandata marljivo je nabrajala koliko će koje državno poduzeće investirati novca i tako izvući Hrvatsku iz krize... No, skeptičnima prema tim barnumskim najavama čine nas već i svakodnevni osobni dojmovi.

Još donedavno, ako ste na autocesti Zagreb - Rijeka ostali tanki s benzinom, mogli ste se naći u velikim nevoljama. Danas su blještave postaje s gorivom na svakom koraku, ali izvan sezone na njima gotovo da nije moguće vidjeti automobil. I golemi shopping mallovi koji su obzidali Zagreb puni su ljudi, ali su dućani u njima uglavnom sve prazniji: Marks and Spencer nije uspio pokriti troškove niti par dućana pa je ovih dana pobjegao iz Hrvatske.

U Zagrebu je navodno 70.000 neprodanih i/ili praznih stanova, a poslovne zgrade, pa i one najatraktivnije, poput Hoto tornja na Savskoj cesti iz koje se iselio HT, zjape prazne na svakom koraku. I službena statistika nam već dugo javlja da je u krizi koja je počela 2008./2009. iskorištenost hrvatskih proizvodnih kapaciteta pala 20 posto. Zar prije gradnje i otvaranja novih ne bi bilo lakše iskoristiti već postojeće? Razum nam govori da bi. Zašto onda svi izlaz iz krize vide u gradnji novih kapaciteta i ulaganju novog kapitala? Nije li se Hrvatska i preinvestirala?

Mjerom palca rekli bismo da je upravo tako, no jedna još neobjavljena studija dala nam je ovih dana za empirijsku skepsu i znanstvenu potvrdu. Naslov joj je "Kretanje kapitala u Hrvatskoj 2009.-2015.", a izradili su je Neven Vidaković, profesor i prodekan Visoke škole za financije i pravo Effectus u Zagrebu, i Dubravko Radošević, viši znanstveni suradnik Ekonomskog instituta u Zagrebu i docent zagrebačkog Sveučilišta. No, zašto je uopće važno ima li u Hrvatskoj malo manje ili malo više investicija nego što bi bilo optimalno? Nisu li sve investicije i svi ulagači dobrodošli sa svojim kapitalom, na svakom mjestu i u svakom trenutku? Jesu što se tiče njih, ali nisu što se tiče države i njezinih makroekonomskih politika.

Da bi se zemlja izvukla iz recesije koja je poprimila obrise depresije, u slučaju da u ekonomiji nedostaje kapitala, potrebno je dizajnirati ekonomske politike okrenute investicijama. No, u slučaju da u krizi ipak postoji višak kapitala, za izlazak iz depresije potrebno je dizajnirati i provesti ekonomske politike okrenute povećanju ukupne (tzv. agregatne) potražnje.

Ako kreatori i nositelji ekonomskih politika ne bi postupili tako, njihov bi napor bio uzaludan i kontraproduktivan, kriza bi se dodatno produbila i protegnula, javna sredstva i politički napor bili bi proćerdani, a građani bi trpjeli još veću nezaposlenost, gubitak prihoda i ponosa, pad standarda i životne

perspektive. Ima li, dakle, kapitala premalo ili previše nipošto nije svejedno. Ali, koliko ga je uopće u Hrvatskoj?

O tome ne postoje nikakva izvješća ni statistike. Zato su Neven Vidaković (najmlađi profesor neke visoke škole) i Dubravko Radošević (vrhunski ekonomski analitičar, osobito u monetarnoj sferi, nekoć ekonomski savjetnik predsjednika Mesića) odlučili prvo izračunati koliko je uopće u hrvatskoj ekonomiji bilo kapitala na početku krize 2008. te kako se njegova količina u globalnoj velikoj recesiji mijenjala. Matematiku kojom su oni to učinili u novinama nema smisla opisivati pa recimo odmah polazni rezultat: ukupno je u Hrvatskoj na Staru godinu 2008. bilo oko 378 milijardi kuna kapitala. Dalje je sve bilo lakše.

Oslanjajući se na postojeću statistiku o investicijama i na prosječnu amortizaciju, istraživači su ustanovili da je do prosinca 2014. ukupna količina kapitala u Hrvatskoj narasla na nešto više od 500 milijardi kuna.

Potom su promatrali kako se u krizi mijenjao iznos kapitala po jednom zaposlenom te omjer kapitala i ukupnoga bruto troška rada. Naposljetku su proučili i kako se tijekom šest kriznih godina mijenjao odnos stvarnoga i potencijalnog bruto domaćeg proizvoda (kad bi postojeći radnici koristili sav postojeći kapital).

Iz svega su izvukli egzaktni zaključak: "Na kraju 2014. Hrvatska je, s obzirom na broj zaposlenih, imala previše kapitala. Da bi izašla iz krize, Hrvatskoj nisu potrebne investicije, nego je potrebna agregatna potražnja kako bi se iskoristio postojeći kapital za proizvodnju".

Koji je onda ekonomski pristup potreban Hrvatskoj da bi izašla iz krize?

"Prema podacima koje smo analizirali", pišu Vidaković i Radošević, "potreban je pristup na strani potražnje, odnosno kejnzijski pristup modeliranju ekonomije. Ekonomski pristup koji bi forsirao investicije sa svrhom povećanja kapitala nije nužno potreban." Naravno, sada se nameće pitanje: a kako generirati agregatnu potražnju? Osobito ima li se na umu visoka zaduženost države i građana?

Za ekonomske profesionalce tu nema tajni, njima je dobro poznat niz makroekonomskih politika kojima se povećavaju domaća i inozemna potražnja, pa su ih Vidaković i Radošević nabrojili u svojoj studiji. Političari ih samo trebaju poslušati.

ISTINA O HRVATSKIM ŠTEDIŠAMA: Kako smo dosegli vrh europske ljestvice ekonomske nejednakosti

Piše: Kristina Turčin

Tri milijuna građana ima u banci ukupno 165 milijardi kuna uštede, ali od toga čak 75 milijardi drži samo njih 1,7 posto, što znači da 51.000 Hrvata ima po milijun i pol kuna na bankovnom računu

Hrvatski građani u bankama imaju oko 165 milijardi uštede: statistika će reći, dakle, da svako od oko 1,5 milijuna hrvatskih kućanstava ima uštedenih oko 108.000 kuna, što će u najmanju ruku izazvati negodovanje velikog broja građana koji se bore s kreditima i minusima. Podaci pripremljeni i obrađeni kao podloga za odluku o uvođenju poreza na kamate od štednje pokazali su da građani imaju pravo: tek 10 posto građana ima spomena vrijednu uštedinu.

Naime, podaci kojima raspolaže ministar financija Boris Lalovac jasno pokazuju da je u trenutku izračuna, kad je ukupna štednja iznosila 173 milijarde kuna, tek desetina vlasnika bankovnih računa koji su barem kratko bili u plusu te im je isplaćena barem koja lipa kamate na štednju (takvih je bilo 3,011.888) posjedovala gotovo 80 posto ukupne uštede te da je ista desetina građana u tom trenutku ubirala čak 93 posto kamata.

Ostalih 90 posto građana s bankovnim računom podijelili su ostatak od nešto više od 36 milijardi kuna, što znači da je, statistički, svaki imao nešto više od 13.000 kuna. No, sasvim je sigurno da novac nije bio tako raspoređen: još je pokoji imao neku uštedinu, a u većini slučajeva radilo se o onima koji su, primjerice, primili plaću ili tek nisu bili u nedozvoljenom minusu.

Više od polovice ukupne uštede (86,8 milijardi kuna, odnosno 50,2 posto ukupnog novca) posjedovalo je tek 2,5 posto vlasnika računa (njih nešto manje od 75.300). Svaki od njih posjedovao je 1,15 milijuna kuna.

Podaci su izračunati temeljem OIB-a, za pojedince, i nisu grupirani po kućanstvima: kad bi se tako grupirali, velika je vjerojatnost da bi broj kućanstava koja drže gotovo cjelokupnu uštedinu bio manji od 10 posto.

- Ovi podaci zapravo nisu iznenađujući. Očekuje se da će, osobito u vrijeme krize, ozbiljniju uštedinu imati ili od ranije uspjeti zadržati bogatiji sloj, točnije onih 10 posto najbogatijih - kaže dr. Zoran Šućur, predstojnik Studijskog centra socijalnog rada zagrebačkog Pravnog fakulteta.

Podaci temeljem kojih je ministar Lalovac na kraju donio odluku da uvede porez na kamate od štednje, jer su mu ukazivali da će time ozbiljnije pogoditi tek manji, bogatiji dio građana, samo su dodatni pokazatelj nejednakosti u hrvatskom društvu.

Godinama su usporedni podaci za europske zemlje pokazivali da su nejednakosti u dohodovnom smislu u Hrvatskoj niže od europskog prosjeka te da smo jednakije društvo od onog što su, prema ispitivanjima javnog mnijenja, građani mislili. Primjerice, prema podacima o odnosu prihoda 20 posto građana s najmanjim prihodima i 20 posto građana s najvišim prihodima, koje je obrađivao Eurostat, Hrvatska je bila ispod prosjeka EU: u Uniji je 2009. godine prosječni prihod petine najbogatijih bio 4,9 puta veći od prihoda petine najsiromašnijih, dok je u Hrvatskoj taj omjer bio 4,3 (manji od Francuske ili Njemačke, u rangu Austrije). Ginijev koeficijent - pokazatelj na skali od 0 do 100 pri kojem bi 0 značilo da svi stanovnici imaju u

vlas iste prihode, a 100 da sav prihod ima jedna osoba - u Hrvatskoj je te godine također bio nekoliko postotnih poena niži od prosjeka EU (27 naspram 31).

A onda se 2010. godine sve promijenilo: odnos prihoda najbogatijih i najsiromašnijih 20 posto skočio je s 4,3 na 5,3, a Ginijev koeficijent povećao se za 17 posto (4,6 postotnih poena, s 27 na 31,6).

No, u tih godinu dana nije se dogodilo ništa dramatično u hrvatskom društvu, kriza koja je započinjala imala je s tim jako malo veze: promijenila se tek hrvatska metodologija i uskladila se s onom ostalih zemalja EU. Primjenom tih kriterija Hrvatska - koja je do tada slovila kao država ispodprosječnih nejednakosti - preselila se u prvu trećinu zemalja u kojima su nejednakosti među građanima najveće.

- Promijenjen je način ispitivanja nejednakosti, koji pak pokazuje da je i udio siromašnih i stupanj nejednakosti veći od onog koji je ranije dobivan. Radi se o tome da nova metodologija u mnogo manjoj mjeri obuhvaća prirodni dohodak i bazira se više na novčanom dohotku, što Hrvatskoj ne odgovara, jer je dobar dio građana, osobito onih u ruralnim područjima i u nižim dohodovnim razredima, okrenut i vlastitoj proizvodnji i poljoprivredi. No, činjenica je da je ista metodologija primijenjena na sve države, da su podaci usporedivi i da smo tu gdje jesmo - kaže dr. Šućur.

Europska unija je, globalno gledano, regija s najnižim nejednakostima na svijetu - osobito njezin sjeverni dio. Dok je prije 150 godina stupanj nejednakosti ovisio o tome kojoj je klasi pojedinac pripadao, danas on prvenstveno ovisi o tome gdje pojedinac živi. U državama trećeg svijeta, prije svega afričkim, prihodi petine najbogatijih budu i 20 puta veći od prihoda petine najsiromašnijih, a među razvijenim zemljama najveće su razlike u SAD-u - prihod najbogatijih osam je puta veći od prihoda 20 posto najsiromašnijih.

- Krucijalno je pitanje kad se o stupnju nejednakosti radi jesu li one posljedica tržišta ili namjere? Jedan dio teoretičara zagovara isključivi zakon tržišta koje će samo sebe regulirati, bez intervencija države. U razvijenom svijetu SAD je dobar primjer za takav model. Tamo je intervencija države vrlo mala i nejednakosti su uvjerljivo najveće - objašnjava dr. Šućur.

Unutar Europske unije nejednakosti su također na različitim stupnjevima, no ne tako drastične. Zanimljivo je da najniže stope imaju sjevernoeuropske države - s jasnom politikom plaća, visokim stopama oporezivanja dohotka najbogatijih, kojim se automatski onemogućuju drastične dohodovne nejednakosti, te prelijevanjem dijela tog novca u jaku i učinkovitu socijalnu intervenciju - te dio postkomunističkih država, poput Češke, Slovačke i susjedne Slovenije.

- U velikom dijelu postsocijalističkih država nejednakosti su se nakon 1990. produbile, no u nekim od njih, poput Slovenije, dogodilo se suprotno. Prije svega, to je posljedica politike plaća koja je ujednačenija, Slovenija ima progresivniju poreznu politiku plaća od Hrvatske - kaže dr. Šućur. Među državama čije pokazatelje prati Eurostata, ona s najvećim nejednakostima trenutačno je - Srbija.

Vrlo je malo istraživanja o stupnju nejednakosti u Hrvatskoj prije raspada Jugoslavije. Ono koje je, uz niz ograda, proveo dr. Danijel Nestić s Ekonomskog instituta, pokazivalo je da su te razlike bile niže nego u Srbiji, ali više nego u drugim socijalističkim državama te da se one nakon 90-ih nisu bitno mijenjale.

- One jesu nakon 90-ih, otvaranjem tržišne ekonomije, nešto porasle, ali ne onako dramatično kako se to moglo iščitati iz osjećaja koje su građani iskazivali. Raskorak između stvarnih pokazatelja i onoga što građani osjećaju ili misle posljedica je osjećaja pravednosti nastanka tih razlika. Osjećaj nejednakosti, osim o objektivnim kriterijima, ovisi i o tome koliko društvo smatra da su pojedinci svoje bogatstvo stekli legalno i legitimno i tako prešli u viši socijalni sloj. To je građanima prihvatljivo. No, bogaćenje i raslojavanje u Hrvatskoj se 90-ih mahom događalo u procesu privatizacije. Velika većina građana smatra da tada nastale nejednakosti nisu bile ni pravedne ni legitimne - objašnjava dr. Šućur.

Nastale prosječne nejednakosti u Hrvatskoj su bitno više nego u također postsocijalističkoj Sloveniji ili Češkoj, a razlike su se produbljivale i unutar same zemlje: one su danas po nizu kriterija u samom vrhu EU. Srednja zarada, odnosno medijan (što nije isto što i prosječni prihod, nego iznos prihoda koji se nalazi točno na sredini svih promatranih prihoda, tako da točno polovica stanovnika ima veći, a polovica manji prihod) stanovnika većih gradova godišnje je gotovo 40 posto viši od srednjeg prihoda stanovnika na selu, što je gotovo dvostruko više od prosjeka EU. U većini najrazvijenijih država EU, poput Belgije, Nizozemske ili Njemačke, pa i Slovenije, najbolji standard i kvalitetu života imaju stanovnici manjih gradova: u Hrvatskoj pak u takvim gradovima stanovnici zarađuju 25 posto manje od stanovnika većih gradova, prije svega Zagreba.

Glavni je razlog tome što se Hrvatska nejednako razvijala te se ekonomija, a s njom i kvalificiranija radna snaga, selila u veće gradove.

- I Hrvatska i većina drugih bivših socijalističkih država ima veći udio ruralnog stanovništva, koje je pak starije, slabije obrazovano i radi na lošijim radnim mjestima, dok je u velikom gradu stanovništvo bitno obrazovnije te mu se nudi veći broj bolje plaćenih poslova. To je svakako i odraz politika koje su se provodile - kaže dr. Šućur.

Nedavna Eurostatova analiza pokazala je da Bugarska, Rumunjska i Hrvatska imaju najveće regionalne razlike po nizu pokazatelja: na hrvatskom selu, primjerice, u riziku od siromaštva živi gotovo dvostruko više osoba nego u gradu, dok u nizu zemalja, poput Češke, Slovenije ili Njemačke, te razlike jedva da postoje. Uzme li se kriterij iznadprosječne zarade, odnosno udio stanovnika koji zarađuju 60 ili više posto više od srednjeg prihoda, situacija je još poraz-nija: na selu je takvih 13 posto, u manjim gradovima 19 posto, a u većim gradovima - 30 posto.

- Istraživanja koja smo radili sa Svjetskom bankom pokazala su da je to posljedica prije svega obrazovne strukture te strukture ekonomske aktivnosti na područjima različitog stupnja urbanizacije - kaže dr. Šućur.

Živi li na selu veći udio nižeobrazovanog stanovništva - a u Hrvatskoj je to slučaj - očekivano je da će im i dohodak, a time i životni standard biti bitno niži. Prema podacima Eurostata za 2013. godinu, Hrvatska ima jednu od najvećih razlika u prihodima s obzirom na stručnu spremu: visokoobrazovani zarađuju 107 posto više od niskoobrazovanih! Prosječni građanin EU s diplomom ima 76 posto veći prihod od građanina sa završenom osnovnom školom, a u socijalno najosjetljivijim državama, poput Nizozemske, ta se razlika kreće oko 40 posto: smatra se da i najniže obrazovani građani moraju moći zaraditi dovoljno za dostojanstven život, a najviše obrazovani su privilegirani već kvalitetom posla koji obavljaju.

- Rješenje za smanjenje unutarnjih nejednakosti leži, prije svega, u poboljšanju obrazovne strukture i većoj vertikalnoj prohodnosti - kaže dr. Šućur.

Vertikalna prohodnost odnosi se na mogućnost prelaska iz nižeg u viši socijalni status, odnosno mogućnost da dijete u odrasloj dobi živi bolje i kvalitetnije od svojih roditelja. A najmanju šansu da to ostvare imaju upravo - stanovnici Hrvatske. Analitičari Eurostata, temeljem niza pokazatelja, zaključili su da upravo u Hrvatskoj postoji najveća šansa da će osoba rođena u siromaštvu cijelog života biti siromašna te da će teško steći više obrazovanje od onog koje imaju njegovi roditelji. Izračunali su za niz europskih zemalja indeks vjerojatnosti najvišeg stupnja obrazovanja s obzirom na stupanj obrazovanja roditelja: što je indeks veći, manja je mogućnost djece roditelja niskog obrazovanja da završe fakultet, u odnosu na mogućnosti djece čiji su roditelji visokoobrazovani. Hrvatska ima daleko najveći indeks u Europi: iznosi 55, što je gotovo četiri puta više od europskog prosjeka (indeks EU je 14,7), dvostruko više od talijanskog te desetak puta veći od finskog, danskog ili norveškog. Istraživanje provedeno na osobama u dobi od 25 do 59 godina pokazalo je da čak 91 posto ispitanika koji su odrasli u teškoj financijskoj situaciji kaže da ni sami u odrasloj dobi ne mogu spojiti kraj s krajem. U Švedskoj, Danskoj ili Njemačkoj takvih je između 20 i 30 posto. Lošiji udio od

Hrvatske imaju samo Mađarska i Bugarska. Gotovo polovica onih koji su odrasli u obitelji u kojoj barem jedan roditelj nije radio (48 posto) danas u Hrvatskoj ne radi, što je najviši udio u EU.

- Pristup stipendijama i drugim povlasticama, koje mogu olakšati obrazovanje, mora biti omogućen i djeci iz socijalno ugroženih obitelji - zaključuje dr. Šućur.

UGLEDNI STRUČNJACI ZA JUTARNJI ANALIZIRAJU IZBORNE PROGRAME Ekonomija je prvi put došla u prvi plan. Zašto?

Prvo se pretpostavljalo da uopće ne postoje, budući da su pripreme trajale kao gladna godina, a kad su se neke verzije izbornih programa dviju vodećih stranaka ipak pojavile, u javnosti su krenuli komentari da su napisani kao da uopće ne postoje, da više skrivaju nego što otkrivaju, kako se ne bi zamjerali glasačima, premda je pitanje čitaju li glasači programe ili se opredjeljuju slijedeći sasvim druge parametre. Neki su komentirali da bi bilo i bolje da ti programi uopće ne postoje. No, kakvi god da su danas, činjenica je da Vlada koja bi se trebala formirati nakon izbora mora raditi prema nekom programu, dakle da i ovi izborni programi nešto govore.

Pozvali smo četiri sveučilišna nastavnika da ih prokomentiraju, dvoje ekonomista – Marušku Vizek s Ekonomskog instituta Zagreb, Josipa Ticu s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, te Ivana Koprića s Pravnog fakulteta u Zagrebu i Višeslava Raosa s Fakulteta političkih znanosti. Iako je – prema tezi Josipa Tice – ovaj put ekonomija došla u prvi plan u izornoj kampanji, smatrali smo da je iz gore spomenutih razlog potrebno razmotriti politološki aspekt programa u kampanji (Raos) te specifično pitanje, reforme javne uprave, kao teme koja je između izbora u javnosti sve vrijeme predstavljena kao reforma svih reformi, a sad je odjednom utihnula (Koprić).

Uvodno, Maruška Vizek ocijenila je ekonomski karakter programa koalicije Hrvatska raste, zatim Domoljubne koalicije te program stranke Pametno.hr koji je pisalo četrdesetak stručnjaka.

Prema gospođi Vizek, programi dviju velikih koalicija kao da dolaze iz paralelnih svemira. Program koalicije Hrvatska raste opisuje što je u četiri godine učinjeno, a program Domoljubne koalicije negira da je u četiri godine išta učinjeno. I iz jednog i drugog programa, poentira Vizek, izostaje problem javnog duga, koji ona smatra ključnim ekonomskim problemom u Hrvatskoj danas, čije se rješenje ne može izbjeći. Stranke ga, međutim, zaobilaze. Čak i Pametno.hr, koji se više bavi mikro institucionalnim promjenama, obrazovanjem, socijalom, ali ne daje makro-pogled.

Josip Tica iznosi nekoliko zanimljivih teza. Prije svega, da je u ovoj kampanji ekonomija naglašenija više nego ikad prije. Razlog je, prema njemu, da ovaj put glasači (ili javnost) traže rezultate. Ako je tome tako, glasači bi ipak mogli, barem donekle, glasati programski. Također, on ističe da su programi podijeljeni na desni i lijevi pristup. Ilustrirao je to obećanjem Domoljubne koalicije da neće uvoditi nove poreze, nema povećanja. Te interpretacijom da će se stabilnost poreznog sustava zadržati iako (po njemu) porezni sustav nije dobar. Gdja Vizek je dodala da je sadašnji porezni sustav nemoguće održati nepromijenjenim ako se zna da postoji obaveza prema Europskoj Komisiji da se uvede porez na imovinu. Što se tiče održivosti javnog duga, za razliku od gdje Vizek, Tica se suzdržao od prognoza o neodrživosti. Također je diskutirao reformski kapacitet društva a ne samo stranaka.

Ivan Koprić se znanstveno bavi javnom upravom. Nedavno je Davorko Vidović izjavio da je mirovinska reforma bila posljednja ozbiljna reforma izvedena u Hrvatskoj. Nazvana je tad Majkom svih reformi. Reforma javne uprave najavljuje se očekuje već godinama te se predstavlja kao reforma svih reformi. I ona je izostala iz programa stranaka, iako se povezuje upravo s onim što se smatra ključnim zadatkom sljedeće vlade – ostvarenjem ušteda i podizanjem efikasnosti administracije.

Višeslav Raos iznio je nekoliko zanimljivih teza koje se tiču programa. Prije svega, valja istaknuti činjenicu da su ovo prvi parlamentarni izbori od ulaska EU. Dosad, priključenje Europskoj uniji tjeralo je stranke da se izjašnjavaju o tom putu i na taj se način programski određuju. Drugo, pitanje programa stavio je u kontekst teorije prema kojoj se glasači odlučuju identitetski, interesno, ili programski, no takvih je u Hrvatskoj najmanje. U tom smislu, nije čudno da programa nema. Ipak, programi moraju postojati, na primjer zbog sklapanja postizbornih koalicije, jer postoji mogućnost da nije dna strana ne dobije većinu. Također misli da nije nemoguća manjinska vlada.

ČEKAJUĆI IZBORE

Vlada 'frizirala' veliki uspjeh: Hrvatska izvozi čak i banane

Autor: Ivan Pandžić

Foto: Pixsell

Vladin najjači adut u kampanji "Hrvatska raste" je povećanje izvoza, koji je u prvih sedam mjeseci ove godine porastao više od 12 posto. Ali podaci o tome što je Hrvatska izvezla u prvih pola godine potpuno raskrinkavaju mit da izvoz raste jer više proizvodimo u zemlji. Poslovni dnevnik objavio je opširnu analizu po kojoj se vidi da su u hrvatski izvoz uključene banane, automobili, monitori, projektori, grejp i naranče, zlato i brojni drugi proizvodi s kojima Hrvatska nema veze. Osim što su iskrncani u neku hrvatsku luku i zatim odvezeni dalje u zemlje EU. Dakle, samo su prošli kroz zemlju, ali zabilježeni su kao naš izvoz, a to se zove roterdamski efekt, po najvećoj europskoj luci. - Po njemu ispada da Hrvatska proizvodi sve što se u Europi troši. To, naravno, nije točno. Radi se samo o provožu kroz zemlju - kaže profesor Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta. I druge zemlje bilježe taj izvoz, ali roterdamski efekt ipak jasno odvajaju od stvarnog izvoza roba i dobara iz vlastite zemlje. No, očito, ne i Hrvatska. Kad bismo izdvojili robu koja je samo prošla kroz naše luke i otišla u druge zemlje, tad bi stvarni izvoz hrvatskih roba rastao 4-5 posto. Lovrinčević ističe da ne može izvoz roba rasti po stopi od 12 posto kada industrijska proizvodnja raste tek 1,9 posto, a poljoprivredna pada. Industrija i poljoprivreda čine naš cjelokupni robni izvoz. Sve je, dakle, u statistici. - I onda se to koristi kao enormna politička manipulacija. Bez prave slike što to i gdje izvozimo ono proizvedeno u Hrvatskoj, ne možete imati niti smislenu ekonomsku politiku i industrijsku strategiju - zaključuje Lovrinčević. Izvoz je po vrijednosti porastao jednako kao uvoz, pa je jasno da je roba samo prošla kroz zemlju. Lovrinčević poziva Državni zavod za statistiku i HNB da napokon izdvoje i iskažu "provoz" od "pravog" izvoza. DZS nam nije odgovorio na naš upit.

SREDNJI SLOJ JE NAJMANJE GUBIO U KRIZI

U 10 godina u Hrvatskoj je niklo 67.000 novih vikendica

Autor: Ljubica Gatarić

U godinama recesije manje su obrazovani i zaposleni na određeno češće gubili posao

Foto: Dino Stanin/PIXSELL

Između dva popisa stanovništva, od 2001. do 2011., u Hrvatskoj je sagrađeno 67 tisuća novih vikendica i kuća za odmor!

Svaki put kad istražuju bogatstvo i imovinski status hrvatskih građana stranci nas zbog vlasništva nad stanovima i kućama smatraju bogatijima nego što to sami mislimo. Uz 1,5 milijuna stanova i kuća koje služe za stalno stanovanje, tom bogatstvu pridonosi i 249 tisuća kuća za odmor, no neovisno o tome što mnogi ljudi imaju nekretnine, pitanje je mogu li platiti režije!

Bogati sa 8500 kuna?!

Hrvatska je u europskim relacijama u donjoj skupini država po plaćama i standardu građana, no slika se okrene kad se na tekuća primanja dodaju nekretnine ili financijska imovina. Hrvatski su građani u krizi uštedjeli 47 milijardi kuna, a neto financijska imovina stanovništva iznosi 251 milijardu kuna! Riječ je o svoti koja se dobije kad se od 386 milijardi kuna financijske imovine stanovništva koju čine štednja, osiguranja, dionice, drugi stup... oduzme 134 milijarde kuna obaveza i kredita! Gdje se tu uklapa tristo tisuća blokiranih građana, deseci tisuća ljudi koji su ostali bez posla? – Ekonomske se nejednakosti na globalnoj razini ponešto smanjuju i povećava se srednji sloj zbog rasta koji se događa u Kini. Naš se srednji sloj sigurno ne povećava, prije bi se moglo reći da se smanjuje – komentira ekonomist Zdenko Babić sa studija za socijalni rad Pravnog fakulteta. Njemački institut za gospodarska istraživanja definira srednji sloj kao skupinu zaposlenih koja zarađuje između 70 i 150 posto prosječne plaće u državi, što je kod nas plaća između 4000 i 8500 kuna, za koju će malo tko reći da je dovoljna za pristojan život obitelji. U ožujku prošle godine polovica zaposlenih u Hrvatskoj imala je plaće unutar tog raspona (52%) i po tom bi kriteriju hrvatski srednji sloj

činilo 680 tisuća zaposlenih. Trećina zaposlenih ušla bi u kategoriju siromašnih, a 13 posto zaposlenih s plaćama većim od 8500 kuna smatralo bi se bogatima!

Siva ekonomija

– Znamo da raste ukupna štednja stanovništva, ali to ništa ne govori o promjenama u standardu građana jer je pitanje tko i koliko štedi – ističe Babić. Sociolozi srednji sloj sagledavaju u širim okvirima pa Dragan Bagić s Filozofskog fakulteta kaže da se kod te definicije uzima u obzir profesionalni status, razina obrazovanja i vrsta posla. Obrazovaniji su manje ostajali bez posla za vrijeme krize. – U javnosti prevladava uvjerenje da se srednjim slojem mogu smatrati ljudi koji mogu pristojno živjeti od svog rada, neovisno o profesionalnom statusu. U socijalizmu je cijela radnička klasa bila srednji sloj jer su svi koji su radili mogli pristojno živjeti. Danas je drukčije – ističe Bagić. Malo tko bi se usudio reći da netko tko zarađuje četiri, pa čak i osam tisuća kuna, ne mora stotinu puta obrnuti svaku kunu prije nego što je potroši.

Istraživač Ekonomskog instituta Ivica Rubil analizirao je kretanje dohodaka od 2000. do 2011., a podaci pokazuju da su ti srednji dohoci najviše rasli u razdoblju gospodarskog uzleta do 2008. i najmanje padali nakon izbijanja krize.

– Dohoci srednjeg sloja najbolje su prošli i u jednom i u drugom razdoblju. Manje obrazovani i zaposleni na nesigurnim poslovima češće su ostajali bez posla i gubili su više – kaže Rubil. No plaće nisu jedini izvor prihoda hrvatskih obitelji jer su tu i dohoci od kapitala, socijalni transferi, a poznato je da se znatni izvori prihoda nalaze i u sivoj ekonomiji, primjerice "zimmer frei".

IZBORI 2015.

Hrvatske penzije najniže u EU: Iznose 55 posto prosječne plaće, a do 2053. bit će samo 40 posto!

Autor: Kristina Turčin

Hrvatska penzija u odnosu na iznos srednje plaće populacije u dobi od 50 do 59 godina najniža je u EU i iznosi tek 37 posto. U budućnosti, ti će iznosi – oстане li na snazi sadašnji mirovinski sustav – dodatno padati te će do 2053. godine ukupni bruto iznos penzije za osobu koja je radila 40 godina i otišla u mirovinu sa 67 godina iznositi tek 29 posto srednje bruto plaće radnika starijih od 50 godina!

U neto iznosu, penzija osobe koja je radila za prosječnu plaću 40 godina i otišla u mirovinu sa 65 godina danas iznosi oko 55,5 posto njegove posljednje plaće, što je jedan od najvećih padova standarda nakon umirovljenja u EU. S godinama taj će se pad povećavati te će do 2053. s prvom mirovinom prosječnom zaposleniku u punoj starosnoj penziji standard pasti na 40 posto onoga što je zarađivao dok je još radio.

Pokazala je to vrlo opsežna i detaljna analiza Europske komisije (EK) objavljena u publikaciji Izvješće o primjerenosti mirovina 2015: primjerenost sadašnjeg i budućeg prihoda u starijoj dobi u EU. Radi se o preciznom prikazu mirovinskih sustava i mirovina za svih 28 država EU te komparativnom prikazu. Nastavak je to nastojanja Europske komisije da, u situaciji ekstremnog starenja stanovništva na europskom kontinentu i pada nataliteta u većini država, pronađe način da se održe mirovinski sustavi, a da se pritom osobama u starijoj dobi osigura pristojan život. Početkom godine EK je objavio tzv. Ageing Report s prognozama o održivosti mirovinskih sustava diljem Unije. Prognoze su pokazale da je hrvatski mirovinski sustav, ostanu li ista pravila igre, dugoročno održiv, unatoč starenju stanovništva i dramatičnom opadanju radne snage. No, već su tada stručnjaci EK napomenuli da taj nalaz treba uzeti s rezervom jer su mirovine u RH već sada tako niske da bi njihov daljnji pad – a to je preduvjet održivosti ovakvog sustava – bio neodrživ.

Aдекватnost primanja

Najnovija analiza, koja se detaljno bavi upravo adekvatnošću iznosa mirovina za razne grupe primatelja i mogućnošću da njome podmiče životne troškove, pokazala je upravo to: pravila igre u Hrvatskoj morat će se mijenjati. Osnovna svrha svakog mirovinskog sustava, piše u prvoj rečenici Izvješća EK, upravo je osiguravanje prihoda u starijoj dobi koji omogućava pristojan životni standard i štiti starije osobe od siromaštva.

– I ova analiza pokazuje da je Hrvatska u ime dugoročne fiskalne održivosti sustava žrtvovala primjerenost mirovina – kaže dr. Iva Tomić s Ekonomskog instituta u Zagrebu, koja je s kolegom dr. Danielom Nestićem te stručnjacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje surađivala s Europskom komisijom na izradi Izvješća.

Problem cijele EU

U većini država EU – njih 17 – udio mirovine u plaći će u sljedećih 40 godina padati. Međutim, bitna je razlika koja će se u standardu umirovljenika, ako pravila mirovinskog sustava ostanu kakva jesu, dogoditi u Nizozemskoj ili Hrvatskoj. Naime, zahvaljujući razrađenom sustavu s visokim ulaganjima tijekom radnog vijeka, dugom radnom vijeku i kasnom umirovljenju (uopće ne poznaju termin prijevremenog umirovljenja), prva mirovina nizozemskog umirovljenika je 14 posto viša od njegove posljednje plaće! Prognozira se da će

se do 2053. godine mirovina spustiti na 91 posto posljednje plaće, a Nizozemci već sada razrađuju strategije kako da to ublaže. Najveća drama pak očekuje Rumunje i Poljake kojima bi, prema prognozama, mirovine trebale pasti sa sadašnjih 73 posto na tek nešto više od 40. Dakle, prognozirana razina u 2053. godini je ista kao i za Hrvatsku, no pad je neusporedivo veći (hrvatska startna pozicija je 55,5 posto).

Hrvatska je, kaže dr. I. Tomić, dosadašnjim zakonskim izmjenama nešto popravila odnos iznosa mirovina i iznosa plaća, prije svega otežavanjem i penaliziranjem prijevremenog umirovljenja i promjenom formula za izračune. Boljem omjeru pridonijela je i činjenica da u vrijeme krize plaće nisu rasle (EK analizira 2013. kao posljednju godinu). Naime, prema znanstvenom radu dr. Nestića i dr. I. Tomić pod naslovom "Primjerenost mirovina u Hrvatskoj: što mogu očekivati budući umirovljenici?", tijekom 2012. godine stopa zamjene plaće mirovinom za osobu koja odlazi u punu starosnu mirovinu sa 40 godina staža iznosila je 53 posto. Prema njihovim projekcijama, ta bi stopa 2052. godine iznosila 36 posto, još manje nego što prognozira EK.

– U međuvremenu je došlo do izmjena zakona i taj se udio nešto povećao. No, to očito nije dovoljno – ističe. Još 2012. godine utvrdili su da je jedan od glavnih razloga pada odnosa mirovina i plaća u sljedećim godinama prelazak na potpuni mješoviti sustav penzija: od 2027. godine svi će novi umirovljenici primati mirovinu iz I. i II. stupa, a od 2017. godine takve će mirovine početi primati dio umirovljenika. Prema projekcijama dr. I. Tomić i dr. Nestića, pune starosne mirovine radnika s prosječnom plaćom iz oba stupa iznositi će 39 posto plaće, dok će one iz samo jednog stupa iznositi – 50 posto. Uzrok ovakvoj razlici jest činjenica da se na dio mirovine isplaćivan iz drugog stupa neće primjenjivati tzv. dodatak od 27 posto. Radi se o dodatku na mirovinu koji je uveden 2007. godine, kad su se mijenjali uvjeti za izračun mirovine na način da se mirovina izračunava na temelju plaće u cjelokupnom radnom vijeku, a ne na temelju najboljih deset godina, kao što je to bilo prije.

Prekratak radni staž

Da bi se kompenzirala razlika, uveden je dodatak od 27 posto na mirovine, ali samo na onaj dio iz prvog stupa. Stoga bi, zaključili su, taj dodatak svakako trebalo primijeniti i na mirovine iz drugog stupa. Predložili su također povećanje izdavajanja za drugi stup sa sadašnjih pet na sedam posto te – produljenje radnog vijeka. Prosječni hrvatski radnik odlazi u mirovinu nakon 31 godine rada – četiri godine prije od prosječnog radnika EU i desetak godine ranije od prosječnog stanovnika Švedske. Samo Italija ima niži prosječni radni staž pri umirovljenju – 30 godina. Od 2001. do 2013. godine duljina radnog vijeka u Hrvatskoj se nije mijenjala, dok je na razini EU povećana za nešto više od godinu dana.

– Razlog prvenstveno leži u velikom broju prijevremenih mirovina, koje nisu uvijek bile odraz volje radnika, te velikog udjela invalidskih mirovina, među kojima je veliki broj branitelja, a to je najvećim dijelom muška populacija. O tome govori i podatak da Hrvatska ima najmanju stopu zaposlenosti muškaraca u dobnoj skupini od 50 do 54 godine u EU – kaže dr. I. Tomić.

Nesrazmjer zaposlenih

U Hrvatskoj radi oko 68 posto muškaraca te dobi, dok je prosjek EU 82 posto. Slično je i za dobnu skupinu od 55 do 59 godina: prosječno ih u EU radi 73 posto, a u Hrvatskoj tek 58 posto. Ni kad su u pitanju žene situacija nije sjajna: u prvoj polovici 50-ih radi 62 posto žena, dok je prosjek EU 78 posto. No, ta stopa nije najniža u EU – nižu zaposlenost u toj dobnoj skupini imaju Grčka i Malta (58 i 61 posto).

Stranke nemaju hrabrosti ni vizije za temeljitu reformu

U sklopu projekta 'Ja biram – Izbori 2015.' stavove stranaka o reformi javne uprave i lokalne samouprave analizirala je dr. sc. Dubravka Jurlina Alibegović, ravnateljica Ekonomskog instituta, Zagreb:

Pred vratima su nam parlamentarni izbori. Javna je scena bogatija za niz novih političkih stranaka. Jedno od važnijih pitanja po kojem će birači moći ocijeniti razliku među političkim akterima i, među ostalim, prema tome dati svoj glas i uskoro izabrati stare ili nove nositelje vlasti na državnoj razini je njihovo viđenje buduće teritorijalne organizacije države, zadržavanje postojeće raspodjele nadležnosti između nacionalne i lokalne razine vlasti ili ipak veće spremnosti da se regionalnoj i/ili lokalnoj razini vlasti dodijele i/ili prenesu veće ovlasti za obavljanje javnih funkcija, zadržavanje postojeće ili pak povećanje razine fiskalne decentralizacije i jačanje uloge i odgovornosti lokalne i regionalne vlasti. Sve je to dio problema sadašnje velike fragmentiranosti i preklapanja odgovornosti u raspodjeli nadležnosti između državne i lokalne razine. Njegovo rješavanje trebalo bi dovesti i do efikasne javne uprave što je jedan od ključeva uspjeha za bolje upravljanje javnim financijama i povećanje učinkovitosti javnih rashoda.

Moj je dojam da u Hrvatskoj još uvijek nema dovoljno političke hrabrosti niti želje da se u skorije vrijeme pokrenu i provedu temeljne reforme u javnom sektoru pa niti one koje se tiču raspodjele odgovornosti među razinama fiskalne vlasti, decentralizacije i financiranja utemeljenog na jasnim pravilima te reforme koje su usmjerene prema poticanju lokalnog i regionalnog razvoja. To su teme o kojima akademska i istraživačka zajednica, organizacije civilnog društva i međunarodne institucije raspravljaju dugi niz godina, a njihovi zaključci i preporuke ne nailaze na plodno tlo kod onih koji su najodgovorniji za provedbu reformskih zahvata koji će rezultirati efikasnim javnim sektorom sposobnim pružati kvalitetne javne usluge i osiguravati javna dobra stanovnicima i poslovnom sektoru na zadovoljavajući način.

Prema najavama političkih stranaka u njihovim programima i, još više, u javnim istupima njihovih lidera, u skoroj budućnosti ipak ne treba očekivati, da će, nakon svima dobro poznate dijagnoze stanja, brzo uslijediti argumentirana rasprava s ciljem provođenja u praksi nekih od postojećih prijedloga koji se tiču promjene odnosa između središnje države i lokalnih jedinica. Tu bih istaknula da kod većine političkih lidera ne postoji jasno iskazana vizija o nužnosti promjena koje je potrebno provesti bez odgađanja kako bi dovele do kvalitetnog upravnog aparata na svim razinama, uključujući i nužnost decentralizacije države i reforme lokalne i regionalne samouprave s ciljem zadovoljavanja javnih potreba svih stanovnika u zemlji po primjerenoj razini kvalitete i uz prihvatljivu razinu troškova (mjerenu poreznim i neporeznim opterećenjima).

Zagovornik sam jasnog definiranja odgovornosti, prava, obveza, poslova i financija između središnje države i lokalnih jedinica. Rezultat toga treba biti administrativna i teritorijalna organizacija države koja će osigurati da lokalne jedinice učinkovito obavljaju zakonom propisane javne poslove koji su lokalnog značaja i kojima se neposredno ostvaruju javne potrebe lokalne zajednice. To znači i uvođenje kriterija i pravila za utvrđivanje statusa općine odnosno grada. Slične stavove zastupaju i neke političke stranke (IDS, OraH, MOST). Što se tiče financiranja lokalnih jedinica, zalažem se za minimiziranje njihove ovisnosti o pomoćima iz državnog proračuna i za izrazitu usmjerenost prema njihovoj samostalnosti i financijskoj neovisnosti. Čvrstog sam uvjerenja da ovisnost općine ili grada o pomoćima iz državnog proračuna treba biti tek iznimka za financiranje zahtjevnih razvojnih projekata, a ne pravilo za financiranje tekuće potrošnje. Stoga je, osim fiskalne autonomije, odnosno stupnja samostalnosti lokalne samouprave u oporezivanju stanovništva koje živi na lokalnom području, važna i autonomija u obuhvatu nadležnosti u pružanju javnih usluga ili njihova

institucionalna samostalnost, tj. opseg nadležnosti i sloboda odlučivanja u provođenju javnih funkcija (poslova).

Sadašnji propisi općinama i gradovima ograničavaju vrste prihoda na koje mogu u potpunosti ili barem djelomično utjecati i tako djelovati na iznos prikupljenih prihoda u svom proračunu. Općinske i gradske vlasti ne koriste u potpunosti fiskalne instrumente koji im stoje na raspolaganju za ubiranje proračunskih prihoda. Čest je slučaj da se u općinama ne uvodi prirez porezu na dohodak ili se uvodi tek minimalna stopa prireza, ne uvodi se porez na kuće za odmor ili se uvodi tek minimalna razina poreza i sl. Odgovornost za to je u političkim strankama iz kojih se regrutiraju lokalni čelnici u općinama i gradovima – općinski načelnici, gradonačelnici, koji su izabrani na izravnim izborima – te općinski i gradski vijećnici. Oni trebaju osvijestiti vlastitu

odgovornost prema lokalnom stanovništvu (biračima), osigurati da lokalne jedinice uprihode sve zakonom moguće vrste prihoda, a prihodima trebaju odgovorno upravljati. U slučaju da se u lokalnoj jedinici nije uvela najviša zakonom dopuštena stopa prireza porezu na dohodak ta lokalna jedinica ne bi trebala imati mogućnost ostvarivanja pomoći iz državnog proračuna. Trenutno je uglavnom prisutan stav da ne treba dodatno porezno opterećivati stanovnike u lokalnoj sredini uvođenjem više stope prireza. No on se treba mijenjati jer znači (ne)odgovornost u donošenju odluka (glasa) na lokalnim izborima i podržavanje stava da se vlastitim sredstvima (višom stopom prireza) treba osigurati stabilno financiranje javnih usluga i dobra koje traži lokalna sredina, od sportskih dvorana do poduzetničkih zona. Najveći dio svojih prihoda općine i gradovi ostvaruju od poreza na dohodak (52,1 posto proračunskih prihoda), o čijim stopama, osnovicama, izuzećima i olakšicama te raspodjeli ostvarenog prihoda ne odlučuje općinsko ili gradsko vijeće, nego središnja država, Hrvatski sabor, na prijedlog Porezne uprave Ministarstva financija, uglavnom bez konzultacija s udrugama lokalnih jedinica. Važno je naglasiti da lokalne jedinice najmanje prihoda ostvaruju od vlastitih (poreznih) prihoda. Porez na korištenje javnih površina jedini je prihod na koji u potpunosti samostalno utječu gradovi. Problem je u tome što je to prihod od kojeg gradovi ostvaruju manje od jedan posto ukupnog prihoda. Zbog svega iznesenog jasno je da je fiskalna sloboda lokalnih jedinica u ostvarivanju ukupnih prihoda u priličnoj mjeri ograničena.

Najveća razina suglasnosti među političkim strankama je oko snažne podrške stavu da lokalne jedinice trebaju više participirati u raspodjeli poreznih prihoda. No nema suglasnosti oko mogućnosti poboljšanja fiskalne pozicije lokalnih jedinica uvođenjem poreza na nekretnine. Uvođenju poreza na nekretnine kao lokalnog poreza, koji bi zamijenio komunalnu naknadu i komunalni doprinos koji su do sada namjenski prihodi lokalne samouprave, snažno se odupire Živi zid i U ime obitelji, dok dvije najveće političke stranke, SDP i HDZ, tek djelomično podržavaju uvođenje te mogućnosti financiranja lokalnih jedinica. Danas lokalne samouprave imaju mogućnost redefiniranja zona u općini/gradu i određivanja visine komunalnog doprinosa i naknade po zonama pa se očekuje da općine i gradovi aktivno i kontinuirano razmatraju visine doprinosa i naknada po namjeni. Postojeće rješenje u vezi komunalnih izvora prihoda postoji još iz prošlosti kada su se komunalne djelatnosti te održavanje i izgradnja komunalne infrastrukture financiralo iz posebnih komunalnih fondova (izvanproračunskih fondova), čiji su izvori prihoda bili upravo ovi komunalni prihodi. Zbog niza manjkavosti i ograničenja, u ovom se dijelu prihoda lokalne samouprave očekuju nužni i brzi reformski pomoci u smjeru transformacije tih izvora financiranja u moderne poreze na nekretnine, koji su jedan od glavnih izvora financiranja lokalne samouprave u razvijenim državama. Obveza plaćanja poreza je na nekretnine (poljoprivredno, šumsko i građevinsko zemljište, kuću i stan), porezni obveznik je vlasnik nekretnine, a visinu porezne stope propisuje općina ili grad. Prihodi od ovog poreza u cijelosti su prihodi proračuna općine ili grada. Iskustava drugih zemalja govore da postoje različite porezne stope za poljoprivredno zemljište i za ostale nekretnine. ORaH je zagovornik uvođenja poreza na nekretnine, dok se uvođenju tog poreza protivi većina političkih stranaka. Važni politički akteri nemaju jasan stav o važnosti uvođenja ovog poreza i još uvijek prevladavaju politički razlozi njegovom neuvođenju, ograničenja uvođenju poreza na nekretnine su u još uvijek nesređenim zemljišnim knjigama i neusklađenosti s podacima u gruntovnici. Time lokalne jedinice još dugo vremena neće moći računati na pozitivne učinke ovog poreznog instrumenta.

Postojeća regulativa županijama i njihovim razvojnim agencijama dodjeljuje odgovorne zadatke koordinatora regionalnog razvoja. Međutim, njihovi administrativni, a još više fiskalni kapaciteti su izuzetno ograničeni te većina županija ne može ih kvalitetno obaviti. Među lokalnim jedinicama, županije imaju najniže fiskalne kapacitete i najveći broj županija ostvaruje niže prihode od gradova, te većine općina, što nikako nije u skladu s njihovom ulogom koordinatora regionalnog razvoja. U Hrvatskoj su razvojni projekti i razvojne aktivnosti u rukama gradova, dok se većina aktivnosti županija odnosi na obavljanje tekućih aktivnosti, a najviše financiranja obrazovanja. Da bi postale koordinatori i aktivni kreatori regionalnog razvoja regionalnu razinu lokalnih jedinica treba ojačati vodeći računa o postojećoj i potrebnoj mreži institucija i infrastrukture važnoj u provođenju javnih poslova i ostvarivanju javnih potreba na regionalnoj razini. Smatram da postojeća organizacija županija nije optimalna kada uzmemo u obzir broj stanovnika, gustoću naseljenosti, stupanj razvoja, fiskalne, organizacijske i stručne kapacitete za strateško planiranje, provedbu i praćenje održivog i, kako se danas govori, pametnog razvoja na regionalnoj razini. Mišljenja sam da je potrebno uspostaviti manji broj snažnijih regionalnih jedinica (regije) koje će biti aktivni dionici ostvarivanja ciljeva regionalnog razvoja. U svojim bi se financijama trebale snažno oslanjati na apsorpciju sredstava iz europskih strukturnih fondova te usko surađivati s gradovima, urbanim aglomeracijama i urbanim područjima od kojih se očekuju snažne aktivnosti u usmjeravanju društvenog i gospodarskog razvoja. Čini mi se da je mala vjerojatnost da ćemo biti svjedoci reformskih zahvata i kreiranju nove regionalne razine vlasti jer trenutno još uvijek vladajuća politička stranka SDP, kao i IDS, nemaju u potpunosti jasan stav o tome da sadašnji broj županija odgovara hrvatskim političkim, društvenim i ekonomskim potrebama, dok se trenutno najjača opozicijska stranka, HDZ, snažno protivi ukidanju županija. Zagovornici ukidanja županija i stvaranju manjeg broja regija su manje parlamentarne i nove političke stranke (HDSSB, Naprijed Hrvatska, ORaH, MOST, Pametno) te se s malom vjerojatnosti može očekivati da će njihovo mišljenje u ovom pitanju biti presudno u formiranju nove Vlade.

Ne treba zaboraviti važnost poticanja suradnje i povezivanja lokalnih jedinica u zajedničkom pružanju javnih usluga na lokalnoj razini i u financiranju razvojnih projekata. To se u praksi može ostvariti na više načina. Jedan od načina je uvesti financijske i/ili fiskalne poticaje, odnosno namjenske pomoći iz proračuna središnje države za poticanje funkcionalnog povezivanja i suradnje između općina i grada, između više općina i između više gradova. Iskustva nekih Europskih zemalja u povezivanju lokalnih jedinica u zajedničkom pružanju javnih usluga govore da su tome razlozi u ekonomiji obujma i smanjivanju troškova pružanja javnih usluga te povećanju kvalitete javnih usluga, ekonomičnosti i efikasnosti, oživljavanju lokalnog i regionalnog razvoja. Kod nas ta mogućnost postoji i danas, ali su ograničeni primjeri lokalnih jedinica koje to u praksi provode. Jedan od rijetkih izuzetaka je grad Krk i općine na otoku Krku koje zajednički pružaju gotovo sve lokalne usluge. U Hrvatskoj do sada nisu postojale snažnije financijske stimulacije zajedničkog pružanja javnih usluga. U svom programu SDP najavljuje financijske stimulacije jedinicama lokalne samouprave s niskim fiskalnim kapacitetom koje se dobrovoljno odluče na spajanje sa susjednim lokalnim jedinicama, ali o samim mehanizmima tog spajanja ne znamo detalje jer ih SDP planira razraditi u prvoj polovici 2016. Za razliku od njih, HDZ je najavio, ali ne znamo u potpunosti kako bi se to provelo, poticanje organiziranja zajedničkih službi gradova i općina u svrhu smanjivanja troškova administracije, ubrzanje upravnih procesa, povećanje kvalitete usluga građanima te ako lokalne jedinice neće ispunjavati definirane ciljeve i kvalitetno obavljati utvrđene poslove prisilno će ih se pripojiti drugim lokalnim jedinicama. To su naznake reformi, ali opet bez jasnih koraka praćenja i provedbe.

Za sada ne vidim jasan odgovor na pitanje hoćemo li uskoro imati novu teritorijalnu organizaciju države ili će sve i dalje ostati mrtvo slovo na papiru. Znam da nije logično da sve općine, gradovi, veliki gradovi i Grad Zagreb imaju skoro u potpunosti iste zadatke i izvore financiranja, a da su im kapaciteti toliko različiti. Smatram da je važno utvrditi različitu razinu obvezatnih nadležnosti lokalnim jedinicama ovisno o njihovoj veličini i snazi na temelju jasnih kriterija vodeći računa da se u svim lokalnim zajednicama može dobiti podjednaka razina kvalitete javnih usluga uz razumne troškove. Pri tome ne treba zanemariti mogućnost koja postoji u razvijenim europskim demokracijama da su u malim općinama općinski načelnici volonteri, uspješni poslovni ljudi koji efikasno upravljaju svojom općinom. To je jedna od ideja koju snažno zastupa trenutno vladajuća politička opcija.

Gotovo opći konsenzus nalazimo kod svih političkih stranaka u potrebi profesionalizacije javne uprave koja bi trebala biti garancija efikasnosti trošenja javnih sredstava i povećanju odgovornosti i kvaliteti javnog sektora. To je dobar smjer i naznaka da je u Hrvatskoj došlo do promjene u svjetonazoru političara oko toga da je potrebno mijenjati ulogu javnog sektora, da je važno ustrajati na izgradnji sustava dobrog upravljanja, strateškom planiranju, upravljanju na temelju mjerljivih rezultata kako bi se omogućilo bolje i efikasnije pružanje javnih usluga, lokalni, regionalni te društveni i gospodarski razvoj. Temeljne postavke bez kojih uopće ne treba ići u promjene u javnom sektoru je jasna politička volja za decentralizacijom, konsenzus svih parlamentarnih stranaka o decentralizaciji i teritorijalnoj organizaciji države, koja se treba temeljiti na strategiji decentralizacije, koja treba sadržavati jasne ciljeve (efikasnije pružanje javnih usluga, veći stupanj zadovoljstva stanovnika, mjerljivost planiranih rezultata i sl.), planirane aktivnosti i mjere za njihovo provođenje s precizno definiranim vremenskim okvirom, jasnim zaduženjima za svaku razinu vlasti te uključivanjem svih relevantnih dionika u proces. Koja će Vlada to provoditi uskoro ćemo i sami odlučivati 8. studenog.

Na kraju, ako bih trebala dati ocjenu koje su od svih ponuđenih opcija reforme lokalne i regionalne samouprave i teritorijalne organizacije najbliže onome što osobno smatram primjerenim hrvatskom razvojnom trenutku, ocjenu odličan, na žalost, nije zaslužila niti jedna politička opcija. Najbliže ocjeni vrlo dobar su programi stranaka Uspješna Hrvatska, IDS, MOST i OraH, dok bih programu vladajućeg SDP-a dala ocjenu dobar, kao i novoj stranci Pametno. Programi ostalih stranaka (HDSSB, HDZ, Živi zid, U ime obitelji) su, po meni, zaslužili tek jako mršavu dvojku, a dvama programima (Koalicija Spremn i Bandić Milan 365) ne dajem prolaznu ocjenu.

IZBORI 2015.

RASPRAVA JUTARNJEG: TREBA LI SMANJIVATI PLAĆE U JAVNOM SEKTORU? Jer, te plaće utječu na plaće u cijeloj ekonomiji

Politika plaća jedna je od ključnih ekonomskih politika. Plaće u javnom sektoru utječu na plaće u cijeloj ekonomiji. Ako su niske, svi će bježati u privatni sektor. Ako nitko ne bježi u privatni sektor iz javnog, onda to može značiti da država diktira visinu plaća koju privatni sektor ne može podnijeti, bilo zato što je neproduktivan ili zato što je država rastrošna. Plaće u javnom sektoru, naime, uvjetovane su prihodima države, koji mogu dolaziti od poreza ili od zaduživanja. Naravno, postoji i socijalni aspekt plaća u javnom sektoru.

Prema analizama plaća u javnom sektoru, a o čemu pišu i tri vodeća analitičara (dr. sc. Danijel Nestić, Ekonomski institut Zagreb, dr. sc. Hrvoje Šimović, Ekonomski fakultet Zagreb (izv. profesor), mr. sc. Matija Kroflin, Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja) neke plaće su više nego u privatnom, druge niže (kad je riječ o visokoobrazovanima). Ipak, i oni koji imaju niže plaće ne bježe uvijek u privatni sektor, dijelom zbog sigurnosti zaposlenja, dijelom zbog drukčijeg odnosa prema radu.

Danijel Nestić, Ekonomski institut Zagreb

Ne postoji pouzdan način za određivanje jesu li plaće u javnom sektoru previsoke, preniske ili na primjerenom razini. Konačan odgovor na to pitanje ne mogu dati stručnjaci. Oni mogu i moraju javnosti ponuditi podatke, usporedbe, analize i procjene učinaka na stanje državnog proračuna, kvalitetu javnih usluga, fluktuaciju kadrova i slično, no samo će politički proces, ili u krajnjem slučaju izbori, dati odgovor na pitanje koja se visina plaća u javnom sektoru u nekom društvu smatra primjerenom. Poželjno je da politički proces bude baziran na širokom skupu informacija kako bi odluke oko politike plaća bile povezane s očekivanim posljedicama tih odluka u pogledu standarda zaposlenih, poreznog opterećenja, stanja državnog proračuna ili učinaka na gospodarstvo. U tom smislu poželjno je ponuditi neke usporedbe i rezultate istraživanja, ali prosudbu primjerenosti ostaviti građanima.

Nedavno istraživanje provedeno na Ekonomskom institutu ponudilo je detaljnu usporedbu plaća u javnom i privatnom sektoru, no posljednji su se podaci odnosili na 2012. godinu. Pokazalo se da zaposlenici u državnim i javnim službama u prosjeku imaju oko 25% veću plaću nego zaposlenici u privatnim poduzećima. No, zaposlenici javnog sektora u pravilu imaju viši stupanj obrazovanja i prema tome za očekivati je da imaju više plaće. Stoga se u istraživanju uspoređivalo i plaće za usporedive razine obrazovanja i iskustva i zaključilo da su u tom slučaju plaće u javnom sektoru za oko 5% veće nego u privatnom sektoru. U poduzećima u državnom vlasništvu u takvoj su usporedbi plaće oko 7% veće nego u privatnom sektoru za usporedive radnike. Kako je nakon 2012. došlo do određenog smanjenja plaća u javnom sektoru, ova je razlika danas vjerojatno manja. No, još je jedan rezultat zanimljiv. Prednost javnog sektora u plaćama postoji za nisku i srednju razinu obrazovanja, dok se pokazuje da za visoku razinu obrazovanja javni sektor isplaćuje niže plaće nego privatni sektor. Poželjno je stoga razmisliti da buduća politika plaća u javnom sektoru ide u smjeru diferencirane promjene plaća kako bi se rad u javnom sektoru učiniti atraktivnijim za kvalitetne visoko obrazovane osobe.

Jedna nešto životnija usporedba može se ponuditi na temelju informacija koje su nedavno iznesene za vrijeme štrajka u sektoru obrazovanja. Ministar Mornar tada je izjavio da je prosječna plaća nastavnog osoblja s visokom stručnom spremom 6365 kuna u osnovnim školama i 6560 kuna u srednjim školama. Nemamo razloga ne vjerovati ministru. Je li to puno ili malo, svatko može sam prosuditi. Nekoliko dodatnih usporedbi možda pomogne. Prosječna neto plaća u Hrvatskoj u prvih šest mjeseci ove godine iznosila je 5685 kuna. No, nije loše ovaj pokazatelj upotpuniti regionalnom i sektorskom perspektivom. Državni zavod za statistiku objavljuje i podatke o plaćama po županijama, pri čemu se zadnji raspoloživi podatak odnosi na 2013. godinu. Pokazuje se da sve županije osim Grada Zagreba imaju nižu prosječnu plaću od državnog prosjeka. Bez Zagreba, prosječna plaća u zemlji bila bi za oko 500 kuna niža. U toj 2013. godini najniža prosječna neto plaća isplaćena je u Varaždinskoj županiji, 4429 kuna. S obzirom da javne službe imaju jednake plaće u svim dijelovima zemlje, proizlazi da je položaj njihovih zaposlenika, pa tako i nastavnika, relativno bolji u županijama s nižim plaćama. Dodatan uvid bi nam pružio podatak o plaći u privatnom sektoru. Kako taj podatak nemamo, zanimljivo je pogledati visinu prosječne plaću u prerađivačkoj industriji, djelatnosti koja se često smatra temeljem gospodarstva. U Varaždinskoj županiji, u poduzećima iz prerađivačke industriji, prosječna je neto plaća 2013. iznosila 3633 kuna. Možda u 2015. ona iznosi 2-3% više, ali to još uvijek znači da nastavno osoblje s VSS-om u osnovnoj školi ima oko 70% veću plaću od prosjeka u varaždinskoj industriji. Varaždinska županija je dodatno zanimljiva. U njoj industrija nije marginalna djelatnost, štoviše, oko 45% svih zaposlenih radi u prerađivačkoj industriji (ovaj podatak ne uključuje obrtnike, već samo poduzeća). Udio zaposlenosti u industriji za cijelu Hrvatsku je 18%, za grad Zagreb oko 11%. Istovremeno, Varaždinska županija ima treću najnižu stopu nezaposlenosti u Hrvatskoj. Samo Zagreb i Istarska županija imaju nižu stopu. Slični pokazatelji mogu se pronaći za Međimursku županiju.

Donekle slična usporedba moguća je na međunarodnoj razini. Eurostat objavljuje podatke o prosječnom trošku rada po djelatnostima po zemljama, pri čemu nema podataka o trošku rada u javnoj upravi, ali postoji podatak za agregirani sektor obrazovanja, zdravstva, umjetnosti, kulture i ostalih usluga. Za taj bi se sektor moglo reći da ipak prilično dobro predstavlja javni sektor. Trošak rada u tom sektoru se može staviti u odnos s troškom rada u industriji. Rezultati su različiti od zemlje do zemlje ali se može uočiti određena pravilnost. U 2014. godini u Hrvatskoj je u javnom sektoru (ali bez javne uprave) trošak rada bio 13% veći nego u industriji. Povoljniji odnos u korist javnog sektora imali su Portugal, Malta, Cipar, Italija i Luksemburg. S izuzetkom Luksemburg, sve su to zemlje na jugu Europe, često sa fiskalnim problemima i uglavnom slabo razvijenom industrijom (osim Italije). S druge strane, u Njemačkoj, Švedskoj ili Belgiji zaposlenici javnog sektora su bili za oko 20% slabije plaćeni od zaposlenika u industriji. U Češkoj, Danskoj ili Austriji javni je sektor bio je za oko 10% slabije plaćen. U EU, u 18 od 28 zemalja prosječni troška rada u javnom sektoru bio je manji nego u industriji.

Moguće je napraviti još mnoštvo drugih korisnih usporedbi, ali se nadamo će i navedene pomoći kod prosuđivanja o primjernosti plaća u hrvatskom javnom sektoru. Osim plaća, vjerojatno bi trebalo uzeti u obzir i sigurnost zaposlenja i plaće, standarde zaštite na radu, pritisak na radnom mjestu, radno okruženje i slično. Trebalo bi razgovarati i o reformi sustava plaća u javnom sektoru, koja se priprema i koja će možda biti jedan do prvih zadataka nove vlade jer je tako obećano u strateškim dokumentima upućenim Europskoj komisiji. Iako bi ta reforma mogla bitno promijeniti sustav plaća i motivacije za rad, ona vjerojatno neće značajnije promijeniti samu razinu plaća za većinu zaposlenika, pa neće, barem ne u prvim godinama, odgovoriti na pitanje primjerenosti sadašnje razine plaća u javnom sektoru.

Matija Kroflin, Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja

Generalno, plaće u javnom sektoru u RH nisu u optimalnom stanju, i oko toga bi se vjerojatno mogli složiti svi relevantni činitelji u društvu. Međutim, jesu li one visoke ili nisu nije moguće promatrati na generalnoj razini. Postoji plaća u zdravstvu, obrazovanju, javnoj administraciji, vojsci, policiji, pravosuđu, lokalnoj i regionalnoj upravi, javnim poduzećima, itd. Sve to čini javni sektor u širem smislu, međutim, ti dijelovi su po pitanju plaća toliko međusobno različiti, pa čak i unutar sebe, da je guranje svega u isti koš (a što se često radi)

potpuno neproduktivno. Javna, monopolska poduzeća uglavnom imaju više plaće od privatnog sektora, a lokalna uprava ima veće plaće od državne. Obrazovanje je pak po kriteriju visoke stručne spreme najpotplaćenija djelatnost. Generalnim pogledom na javni sektor određene neracionalnosti pojedinih dijelova preslikavaju se na cjelinu, a posljedično tretiranje svih na isti način bez obzira na kvalitetu i količinu obavljenog posla, najgori je mogući način upravljanja.

Često se voli uspoređivati funkcioniranje privatnog sektora s javnim sektorom i pritom sugerirati kako plaće u javnom sektoru u cjelini treba racionalizirati. Međutim, jesu li plaće u obrazovanju, znanosti i zdravstvu zaista takve da bi ih se moglo racionalizirati?

Ulazak u EU i odljev kvalitetne radne snage iz tih sektora pokazao je da su one međunarodno nekonkurentne. Međutim, one su s obzirom na svoju važnost nekonkurentne i interno. Prosječna neto plaća za prvih 6 mjeseci 2015. prema podacima DZS-a bila je u visokom obrazovanju 8.174 kune, a u bolnicama 6.823 kune. U financijskoj djelatnosti plaća je bila 8.877 kuna. Dakle, plaća u ustanovama koje se brinu o našem zdravlju i životu je 30 posto manja, a plaća u ustanovama s najobrazovanijom populacijom u RH je 9 posto manja nego u institucijama koje vode naše račune. Istovremeno, plaća u osnovnim školama iznosila je 4.974 kune, a plaća u djelatnosti šumarstva i sječi drva 5.981 kunu, odnosno šumari i drvosječe imaju 20 posto veće plaće od prosvjetara. Jesu li ti odnosi logični? Obrazovanje i zdravstvo su pojedinačno dva najveća dijela javnog sektora (cca 150 tisuća od 250 tisuća proračunskih korisnika) i imajući u vidu gore istaknute podatke, uz sve metodološke slabosti tih podataka, možemo li ipak generalno reći da su plaće u javnom sektoru prevelike? Ako jesu, s čime ih uspoređujemo?

Problemi s neefikasnošću i lošom kvalitetom javnog sektora postoje, ali nisu jednako zastupljeni u svim segmentima i ne mogu se rješavati samo kroz plaće. Buduća Vlada morala bi težiti tome da se plaćama u javnom sektoru upravlja i to na način da ih se gleda na što višoj razini specifičnosti, ali kroz jasnu ideju što su to ključni društveni interesi. Ako je to kvalitetnije obrazovanje onda je uz promjene u nastavnim programima jedna od ključnih stvari podići dignitet učiteljske profesije i povećati prosječnu plaću za VSS u obrazovanju, koja je godinama najniža u usporedbi s ostalim NKD djelatnostima.

Da bi se to postiglo potrebni su određeni instrumenti i institucionalne promjene koje će omogućiti transparentno praćenja i određivanja plaća te stvoriti uvjete za provođenje politike plaća kao bitne poluge razvoja i usmjeravanja javnog sektora. Prvi korak bi moglo biti sinkroniziranje kolektivnih pregovora i uvođenje reda u te procese. Međutim, jedan od najbitnijih segmenta budućeg upravljanja mora biti stvaranje sustava vrednovanja rada i kvalitete koji će biti primjenjiv i u stanju prepoznati i financijski razlikovati one koji rade bolje od onih koji rade ispod određene razine. Nažalost, Hrvatska je od nečeg takvog miljama daleko jer da bi se nečim upravljalo prvo o tome treba nešto znati. Trenutno smo u situaciji da nemamo kvalitetne čak ni osnovne statističke podatke. Od uvođenja JOPPD obrasca koji je trebao poboljšati baznu statistiku prošlo je više od dvije godine bez da je vidljiva bilo kakva korist za službenu statistiku.

Do sada je bilo pokušaja da se uspostavi neki sustav upravljanja plaćama, ali su svi propali zbog manjka političke volje. Tako je bilo i s aktualnom Vladom, koja je prošle zime socijalnim partnerima izrazila želju za stvaranjem boljeg okvira za razumijevanje i praćenje plaća. Nažalost, ispostavilo se da je želja prisutna samo radi ispunjavanja forme, odnosno zadovoljavanja zahtjeva Europske komisije da se pitanju plaća posveti neka pažnja.

Hrvoje Šimović, Ekonomski fakultet Zagreb

Naizgled vrlo jednostavno pitanje, ali pitanje na koje je nemoguće dati izravan odgovor. Osobno sam protiv nominalnog, neselektivnog i linearnog smanjenja plaća u javnom sektoru, ali da su javnom sektoru potrebne određene reforme koje trebaju doprinijeti učinkovitosti i kvaliteti pružanja javnih usluga to svakako treba već jednom poduzeti. Drugo pitanje koje se često postavlja jest da li su plaće u javnom sektoru previsoke? Opet

ne postoji jednoznačan odgovor jer postoje velike razlike s obzirom na veličinu i kompleksnost javnog sektora. Sve je relativno, ovisi kako i tko gleda.

Kad se govori o učinkovitosti javnog sektora, sadašnja Vlada odlučila se za tzv. politiku nečinjenja i ponovo se u predizborno vrijeme govori o jednostranom i najčešće linearnom smanjivanju plaća od 10-tak i više posto. Nepošteno bi bilo reći da Vlada nije baš ništa radila. Bilo je tu izmjena Zakona o radu, otkazivanja kolektivnih ugovora, donošenja razno raznih „masterplanova“ itd. U konačnici možemo sve svesti na narodnu izreku „tresla se brda, rodio se miš“. Rashodi za zaposlene neznačajno su se smanjili s 35,6 mlrd. kuna u 2011. na 34,1 mlrd. kuna u 2014. godini. Nominalna promjena od 1,5 mlrd. kuna je neznačajna ako se uzme u obzir da je prosječni deficit u zadnje 4 godine iznosio 16,2 mlrd. kuna.

Nije tajna da je veći problem u masi plaća nego u njihovim visinama. Bilo je mnogo riječi o tome da postoji višak zaposlenih u javnom sektoru te da smanjenju troškova za zaposlene treba pristupiti prvenstveno kroz racionalizaciju broja zaposlenih, a ne kroz smanjenje plaća. Također, postoji velika neusklađenost između plaća u državnoj upravi u odnosu na zaposlene u lokalnoj i regionalnoj samoupravi i njihovim povezanim (komunalnim) društvima. Ovome treba pridodati čitav niz državnih agencija koje također imaju prosječno veće plaće nego zaposleni u državnoj upravi i drugim segmentnim javnog sektora. Bez obzira na političku volju, sporosti bilo kakvih promjena doprinosi zakonodavni okvir koji predviđa dugo vrijeme za otkaz kolektivnih ugovora, proces pregovaranja i adekvatnu sistematizaciju radnih mjesta koja je prijeko potrebna u javnom sektoru. Sindikati vješto koriste takvu situaciju, a Vlada je i sama nekonzistentna u pogledu politike plaća. Najbolji dokaz k tome je nedavni štrajk zaposlenika u sustavu obrazovanja i socijalne skrbi uzrokovan prethodim povećanjem plaća zaposlenika u zdravstvu.

Općenito se smatra kako porast javnih rashoda djeluje pozitivno na rast BDP-a, a isto vrijedi i za smanjenje poreza. To prvenstveno vrijedi kada se porast javnih rashoda, i/ili smanjenje poreza, ne financira zaduživanjem. Ukoliko je deficit visok i pretežno se financira zaduživanjem na domaćem financijskom tržištu, vjerojatno će doći do smanjivanja privatnih investicija što će u potpunosti ili djelomično poništiti pozitivan učinak rasta rashoda i/ili smanjenja poreza, ako ne u kratkom onda sigurno u srednjem roku.

Budući da Hrvatska ima visok deficit i javni dug, te monetarnu politiku koja se bavi samo stabilnošću cijena, ekspanzivno djelovanje fiskalne politike izrazito je ograničeno. S druge strane, smanjenje ili zamrzavanje javnih rashoda i mjere štednje zasigurno će negativno djelovati na BDP što je uostalom činjenica u Hrvatskoj posljednjih šest godina. Kada se promotri struktura javnih rashoda, vidi se da su se najveće uštede dogodile upravo kod tzv. produktivnih javnih rashoda koji najviše doprinose rastu BDP-a u kratkom i u dugom roku. To su javne investicije i razni drugi kapitalni rashodi.

Treba naglasiti kako druge vrste javnih rashoda pozitivno djeluju na BDP samo u kratkom roku. Radi se o tekućim rashodima najčešće za plaće, mirovine i druge socijalne naknade, subvencije. Često ih se naziva neproduktivnim javnim rashodima jer u dugom roku uglavnom negativno djeluju na BDP. U tom kontekstu treba promatrati opravdanost strukturnih reformi koje bi se poduzimale s ciljem veće učinkovitosti trošenja javnog novca (npr. zdravstvo), kvalitete javnih usluga (npr. obrazovanje, administracija) i u konačnici racionalizacije tekućih javnih rashoda. U istom tom kontekstu treba promatrati i politiku plaća u javnom sektoru. Osim prilagodbe zakonodavstva i sporosti bilo kakvih promjena uz uvjet poštivanja Zakona o radu, svakako paralelno treba izgraditi sustav vrednovanja kvalitete rada, uvesti adekvatne mjere i u konačnici kroz plaću (de)stimulirati i utjecati na kvalitetu rada svakog pojedinca zaposlenog u javnom sektoru. Po mojem skromnom saznanju, samo je jedan takav prijedlog ugledao svjetlo dana u hrvatskom političkom životu.

Zaključno, kao odgovor na pitanja postavljena na početku treba naglasiti kakao rješenje nije samo u politici plaća u javnom sektoru. Postoje čak važniji segmenti javnih rashoda kao što su mirovine, socijalne naknade i subvencije gdje je potrebno redefinirati određena prava i povlastice. Iako su svima puna usta „strukturnih reformi“, u njima zaista leži rješenje problema. Samo treba napokon reći što znači strukturna reforma. Bit je

da se stvari trajno, ne privremeno, mijenjaju, u korist društva u cjelini i u svrhu povećanja kvalitete i učinkovitosti javnog sektora kao takvog. Jednostranim i linearnim rezanjem plaća to se ne može postići.

SANADEROVA OSTAVŠTINA

TEMPIRANA BOMBA PRIJETI PRORAČUNU Poraste li BDP 2,8 posto u trećem kvartalu, svima u javnim službama stiže povišica!

Autor: Kristina Turčin

Bude li BDP u ovom kvartalu rastao 2,8 posto ili više, kao što najavljuju najoptimističniji analitičari, s početkom 2016. godine nova će Vlada morati pronaći dodatnih 1,8 milijardi kuna za povećanje osnovice za plaće javnih i državnih službenika.

Naime, tada će se automatski aktivirati sporazumi koje su sindikati potpisali s Vladom tijekom 2009. i 2011. godine, a kojima se osnovica za plaće oko 240.000 zaposlenika povećava šest posto ako rast BDP-a za dva tromjesečja uzastopno raste prosječno dva ili više posto. Budući da je u drugom kvartalu ove godine BDP rastao 1,2 posto, naraste li u trećem kvartalu 2,8 posto, prosječni će rast iznositi potrebnih dva posto.

- Mi smo toga svjesni, ali mi taj novac nemamo. Dođe li do takvog raspleta događaja, mi jedino možemo apelirati na sindikate da pristanu na promjenu sporazuma ili će država ići u bankrot. Sporazum je neraskidiv, nema predviđene mehanizme raskida, i Vlada to mora platiti. Ako ne plati, krenut će tužbe koje Vlada sigurno gubi - kaže neslužbeno izvor iz Vlade.

Trošak 0,5 posto BDP-a

Rast od 2,8 posto u ovom tromjesečju iznenadio bi i velike optimiste, kaže dr. Danijel Nestić s Ekonomskog instituta u Zagrebu.

- No, uz nešto bolje rezultate od očekivanja, posebice u turizmu i izvozu, on nije nemoguć. Ako se to ne dogodi sada, moguće je da će se prosječni rast veći od dva posto dogoditi u sljedećih tri ili šest mjeseci ako se gospodarstvo nastavi oporavljati nešto snažnijim tempom. U trenutku kad gospodarstvo tek treba uzeti zamah, a proračun se počinje oporavljati, doći će do dodatnog troška koji se može procijeniti na oko 1,8 milijardi kuna godišnje ili 0,5 posto BDP-a. Ali, to nije sve. Sporazum predviđa i dodatne mehanizme prilagodbe plaća kojima bi trebalo doći do daljnjeg rasta plaća u javnom sektoru - kaže dr. Nestić.

Radi se o sporazumu koji su sindikati javnih službi dan prije održavanja lokalnih izbora 2009. potpisali s tadašnjom potpredsjednicom Vlade Jadrankom Kosor te o izmjenama i dopunama koje su potpisali s potpredsjednikom Petrom Čobankovićem 26. listopada 2011., 40 dana prije izbora i dva dana prije nego što je vlast preuzela tehnička Vlada. U tom sporazumu stoji da će se osnovica za plaće javnih službenika - učitelja, liječnika, socijalnih radnika i drugih - povećati sa sadašnjih 5108,84 kune bruto na 5415,37 kuna ako službeni pokazatelji DZS-a budu pokazivali da je BDP u dva uzastopna kvartala rastao prosječno dva posto. Lovrinčević upozoravao

- Kad su sindikati 2011. potpisivali taj ugovor, dr. Željko Lovrinčević, tadašnji savjetnik premijerke, upozorio je i Vladu i sindikaliste da je to ozbiljan dokument čija bi provedba mogla Hrvatsku koštati dodatnih 50.000 radnih mjesta. Kad sam to čula, ja sam odlučila da sporazum neću potpisati. Rekla sam im da zaposleni u zdravstvu imaju sigurne i dobre plaće, u odnosu na hrvatsku realnost, i da za šest posto nećemo riskirati radna mjesta - kaže Spomenka Avberšek, predsjednica Samostalnog sindikata zdravstva. Budući da bez njezina potpisa izmjene sporazuma ne bi bile valjane, objašnjava, sazvana je arbitražna na kojoj je Avberšek izgubila te je arbitražna odluka zapravo zamijenila njezin potpis i učinila sporazum valjanim. Na ljetu 2012. Sindikat državnih službenika potpisao je sličan sporazum - razlika je u tome što povećanje osnovice ne

propisuje odmah nakon objave podataka o rastu BDP-a, nego s početkom sljedeće godine. Dogodi li se takav uzastopni rast sada, to će biti s početkom 2016. godine.

Ostaju samo pregovori

- Prema našim očekivanjima, službenu objavu o dva uzastopna rasta u tom postotku imat ćemo na proljeće druge godine. Očekujemo da će u trećem kvartalu rast biti oko dva posto, ali manji od 2,8 posto, te da će oko dva posto rasti i u četvrtom kvartalu. Objavu za četvrti kvartal očekujemo u ožujku sljedeće godine, a prve isplate morale bi ići u travnju. Koja god Vlada tada bila na vlasti, tog novca naprosto nema. Preostaju nam samo pregovori sa sindikatima - kaže naš izvor iz Vlade.

Dobre volje za razgovor, kaže Vilim Ribić, predsjednik Nezavisnog sindikata znanosti, na sindikalnoj strani uvijek ima ako s druge strane stola sjedi ekipa s poštenom ponudom.

- Međutim, sramotno je da je do ovoga uopće došlo. Isti sporazum propisuje da Vlada ima pravo tražiti reviziju sporazuma ako dva uzastopna kvartala BDP pada. Imali su 12 kvartala da zatraže reviziju i da od nas traže pristanak za smanjenje osnovice! I oni to nisu učinili. Dobar dio sindikata bio bi spreman pristati na smanjenje osnovice jednako padu BDP-a jer koji bi imali argument da ne pristanemo? Sad ćemo vidjeti što će nova garnitura moći ponuditi - kaže Ribić.

NEZAPOSLENOST MLADIH

Ministre financija, bacite oko na Ivu

Autori: F. Laušić

Iva Tomić, znanstvena suradnica Ekonomskog instituta, dobila je nagradu Austrijske centralne banke "Olga Radzyner" za 2015. godinu za svoj rad "What drives youth unemployment in Europe?" (Što uzrokuje nezaposlenost mladih u Europi), što je svakako lijepa vijest za našu ekonomsku "scenu".

U nagrađenom radu naglašava se kako za bolje razumijevanje odrednica nezaposlenosti mladih u Europi nije dovoljno razmatrati samo tradicionalne makroekonomske varijable, nego je važno u obzir uzeti strukturne i institucionalne, pa čak i kulturalne čimbenike.

Empirijski nalazi na skupu 28 zemalja članica EU-a govore kako je za objašnjavanje dugoročnih stopa nezaposlenosti mladih prije svega bitno gledati strukturu gospodarskih djelatnosti u ukupnoj proizvodnji, udio izvoza u BDP-u, ali i prisutnu razinu (percipirane) korupcije.

U povodu toga nam je Iva Tomić kazala kako su ovi rezultati posebno važni za Hrvatsku, jer ona zapravo pripada ovoj skupini zemalja s dugoročno visokim stopama nezaposlenosti mladih, ali i relativno slabim rastom BDP-a, visokim razinama korupcije, relativno visokim poreznim opterećenjem rada, rigidnim radnim zakonodavstvom, prilično niskom mobilnosti radnika i visokim udjelom vlasništva nad nekretninama, ali i relativno visokim udjelom doznaka iz inozemstva u BDP-u.

"Zato za rješavanje problema visoke nezaposlenosti mladih nije dovoljno 'prepisati' neke mjere koje su se pokazale uspješnima u Austriji ili Finskoj", zaključila je Iva Tomić.

Nema zapošljavanja mladih uz visoke poreze i slab rast

Autor: Valentina Wiesner Mijić

Priznanje - Mlada znanstvenica analizirala je nezaposlenost mladih

Foto: Patrik Macek/PIXSELL

Rad znanstvene suradnice Ekonomskog instituta u Zagrebu Ive Tomić o nezaposlenosti mladih u Europi dobio je nagradu austrijske centralne banke "Olga Radzyner" za 2015.

Analiza "Što pokreće nezaposlenost mladih u Europi?" konkurirala je za priznanje na zajedničkoj konferenciji središnjih banaka Austrije i Poljske koja se održala nedavno u Varšavi. Mlada je ekonomistica doktorirala u Ljubljani na temu tržišta rada u Hrvatskoj.

Tko su vam bili konkurenti?

U konkurenciji je bilo 16 radova, od čega su nagrađena četiri.

Jesu li se dosad hrvatski ekonomisti natjecali za ovo priznanje?

Dosad je ovu nagradu primilo još dvoje mladih znanstvenika iz Hrvatske: 2011. Marina Tkalec s Ekonomskog instituta, te lani Tomislav Globan sa zagrebačkog Ekonomskog fakulteta.

Koje su osnovne teze vašeg rada?

Za bolje razumijevanje odrednica nezaposlenosti mladih u Europi nije dovoljno razmatrati samo tradicionalne makroekonomske varijable, valja u obzir uzeti strukturne i institucionalne, čak i kulturalne čimbenike. Rad naglašava heterogenost između zemalja EU prema različitim ekonomskim, ali i neekonomskim pokazateljima. Važnim odrednicama visoke nezaposlenosti mladih pokazali su se slab rast BDP-a, visoko porezno opterećenje rada, manji udio privremenog zapošljavanja, slabija mobilnost zbog visokog udjela vlasništva nekretnina, velik udio doznaka iz inozemstva, nizak intenzitet rada ostalih članova kućanstva te umanjene mogućnosti za život izvan roditeljskog doma za mlade ljude.

Predlažete li neka rješenja da se stanje promijeni?

Prilikom dizajniranja mjera za rješavanje problema u obzir se trebaju uzeti specifičnosti pojedinih zemalja ili regija te pritom u vidu imati i varijable koje nisu čisto ekonomske prirode. Za rješavanje problema visoke nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj nije dovoljno "prepisati" mjere koje su se pokazale uspješnima u nekoj od zemalja EU, primjerice, Austriji ili Finskoj.

Bakić: Politika može prestati s uništavanjem radnih mjesta...

Autor: 24sata

Gordana Deranja sa stajališta poslodavca rekla je kako u ovom trenutku nedostaje kvalificirane radne snage i k tome je Zakon o radu, po njoj, nedovoljno fleksibilan

Screenshot HRT

U predizbornom vremenu, predizborna obećanja, a rast zaposlenosti jedno je od ključnih koji stranke ističu. Je li rast zaposlenosti u Hrvatskoj bajka ili realnost? Politička floskula ili utemeljen plan? Kako do rasta zaposlenosti i koje preduvjete treba ispuniti u HRT-ovoj emisiji Otvoreno raspravljali su Zoran Aralica (Ekonomski institut u Zagrebu), Josip Juratović (zastupnik SPD-a u Bundestagu), Gordana Deranja (predsjednica HUP-a) i Nenad Bakić (poduzetnik i investitor).

Gordana Deranja sa stajališta poslodavca rekla je kako u ovom trenutku nedostaje kvalificirane radne snage i k tome je Zakon o radu, po njoj, nedovoljno fleksibilan. Podsjetila je da su 2005. i 2006. upozoravali na neusklađenost obrazovnog sustava, a danas se vide posljedice statusa quo u tom sektoru.

- Tražimo reformu i da se promijeni obrazovni programi, posebno u srednjim strukovnim školama - istaknula je Deranja.

- Temelj problema je struktura, problem treba kontinuirano rješavati - naglasio je Zoran Aralica i rekao kako se tek članstvom u Europskoj uniji pokušava analitički pristupiti problemu razlike između obrazovanja i potreba realnog sektora. Naglasio je kako trendovi poput pada zaposlenosti, postoje već tridesetak godina, a BDP je realno rastao od 1980. godine – 0,3 posto.

- Političari će najviše obećavati radnih mjesta, no politika ne stvara radna mjesta – ona može prestati uništavati radna mjesta - oštro je rekao Nenad Bakić. Ukazao je na dug hrvatskih tvrtki koje na jednu kunu kapitala imaju čak dvije kune duga, dvostruko više nego od američkih, čiji je dug ionako jeftiniji.

Josip Juratović nadovezao se kako politika stvara okvire za razvoj i stvaranje radnih mjesta. Ukazao je na primjer dualnog obrazovanja u Njemačkoj i kako je osobno paralelno išao u strukovnu srednju školu i paralelno radio u poduzeću koje ga je kasnije kao budućeg zaposlenika imalo prilike i upoznati.

- Što se tiče organiziranja, to je društveni aspekt u kojem politika stvara okvire - zaključio je.

U Hrvatskoj se rađa premalo novih poduzeća, ali premalo ih i umire

Autor: Marija Brnić

Slaba točka poduzetništva, što potvrđuju i Bisnodeovi podaci, izostanak je većih promjena u proizvodnim djelatnostima, a u prva tri kvartala najviše je novih poduzeća niknulo u trgovini.

Na prvi pogled ohrabрили su najnoviji podaci analitičke kuće Bisnode o odnosu novoosnovanih i ugašenih poduzeća u Hrvatskoj, jer ih je u prva tri kvartala ove godine bilo dvaput više pokrenuto nego što ih je bilo ugašeno. Premda se u krizi hvatamo za svaku pozitivnu statističku naznaku ozdravljenja, optimizam pada već kada se podaci usporede s lanjskim Bisnodeovim devetomjesečnim izvješćem o osnivanju i gašenju tvrtki. Lani je, naime, u devet mjeseci pokrenuto novih 9651 tvrtki, a ove godine taj je broj slabiji, osnovano ih je 9526.

Spori razvoj

Važnija promjena u odnosu na lani bilježi se, pak, kod broja ugašenih poduzeća, koji je čak prepolovljen u odnosu na situaciju u lanjskim devet mjeseci. Nestalo je u ovoj godini 4537 tvrtki, dok je ta brojka lani bila iznenadila u odnosu na ranije trendove odskočivši na čak 9513. Međutim, ekonomisti i o kretanjima u gašenju tvrtki imaju drukčije poglede i ne vide i to, posebice u nešto dugoročnijem kontekstu, kao nužan znakom ozdravljenja, već štoviše, potvrdom sporog poduzetničkog razvoja. Usporede li se pokazatelji iz ove kategorije unatrag dva i pol desetljeća koliko Hrvatska prolazi tranziciju iz regulirane u tržišnu ekonomiju, Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta Zagreb idalje je zabrinut slikom koja se, kaže, bitno ne mijenja.

Ukratko, premalo se u Hrvatskoj novih tvrtki osniva, ali se i premalo onih koje nemaju opstanka gasi. I kao najmlađa članica Europske unije Hrvatska je idalje po njemu posve atipična jer ima kretanja karakteristična za stare članice sa zrelim tržišnim ekonomijama, a ne za mlađe koje su kroz otvaranje tržišta bilježile ekspanziju poduzetništva. Podaci o demografiji poduzetništva pokazuju kako su u Hrvatskoj poduzeća stara, malo novih nastaje i sporo nestaju. Stope otvaranja i zatvaranja poduzeća u Hrvatskoj ispod su onih koje bilježi većina članica, odnosno na razini su kretanja kakve imaju starije i razvijene članice poput Njemačke, Italije ili Francuske, a ne kao u propulzivnim gospodarstvima poput Poljske, Latvije ili Mađarske.

"U Hrvatskoj nema poduzetničkih aktivnosti u mjeri kojoj je to realno očekivati. Statistika pokazuje zapravo zamrznutu sliku, jer rađa se malo novih poduzeća, dok s druge strane i dalje u javnosti dominira strah od gašenja poduzeća, koji je godinama pothranjivala i sama država raznim mjerama spašavanja i usporavanja zatvaranja neuspjelih tvrtki", ocjenjuje Lovrinčević. Posljednjim se takvim modelom produljavanja neizvjesnosti za one koji trebaju propasti po njegovu mišljenju pokazuju predstečajne nagodbe vjerovnika, koje su u praksi svedene uglavnom na restrukturiranje bilance, a ne, kako je i prvotno zamišljeno, i vlasničke i upravljačke promjene.

Uspavana industrija

Slaba točka hrvatskog poduzetništva, što potvrđuju i Bisnodeovi podaci, izostanak je većih promjena u proizvodnim djelatnostima, posebice u onima koja su regulirana i s dugogodišnjom dominacijom velikih tvrtki, poput Agrokora i još nekoliko "igrača" u proizvodnji hrane i pića ili TDR-a u proizvodnji duhana. Najviše je i u prva tri kvartala ove godine novih poduzeća niknulo u sektoru trgovine, njih 2145, dok je prerađivačka industrija tek peti gospodarski sektor po broju novih poduzeća. Više nego u industrijskog proizvodnji osnivala su se tvrtke u hoteljerstvu i ugostiteljstvu (1444), sektoru stručnih, znanstvenih i

tehničkih djelatnosti (1215), te građevinarstvu (1006), dok je u prerađivačkoj industriji otvoreno novih 881 poduzeća. Istina, u usporedbi s prethodnim razdobljem, zaustavljen je pad broja novoosnovanih tvrtki u građevini i prerađivačkoj industriji, dva krizom najviše pogođena sektora. Rast novih tvrtki idalje se bilježi u području administrativnih uslužnih djelatnosti, u poslovanju nekretninama i informacijama, kao i informacijsko-komunikacijskom sektoru, u kojima se registrirao veći broj novih tvrtki nego u poljoprivredi.

Novi val gašenja

Predsjednik HUP-Udruge malih i srednjih poduzetnika Petar Lovrić uporno upozorava kako poduzetništvu najviše šteti nekontrolirana promjena regulative koja mu određuje uvjete poslovanja, a koja ne prestaje ni nakon ulaska u punopravno članstvo EU, čime se ranije pravdalo učestalost intervencija u zakone. Donekle država uspijeva administrativnim mjerama potaknuti aktivnosti ulazak novih, ali i olakšavanje gašenja neuspjelih poduzeća, pa je primjerice uvela model jednostavnih dioničkih društava s minimalnim osnivačkim kapitalom, počela je i s provođenjem brisanja tvrtki iz registra po sili zakona za tvrtke koje nisu predavale završne račune, a sada i stečajnim zakonom ubrzava automatsko gašenje tvrtki koje su u blokadi duže od 120 dana. Novi val gašenja tvrtki trebao bi uslijediti u studenome, pa će i na razini cijele godine broj nestalih s evidencije biti veći nego se bilježi tromjesečnim zbrajanjem. No, koliko će sve to i promijeniti poduzetničku sliku Hrvatske? Lovrinčević ističe da je ključno za razvoj gospodarstva postići pomak u broju novih i broju ugašenih poduzeća, odnosno početi mijenjati strukturu plasmana banaka. Jer, poručuje, dok se ona ne počne mijenjati, nema izlaza iz recesije.

DOBILA 3.000 EURA

Pročitajte zašto su mladu znanstvenicu nagradili Austrijanci

Autor: Luka Filipović

Znanstvena suradnica Ekonomskog instituta u Zagrebu, 32-godišnja Iva Tomić dobila je nagradu Austrijske centralne banke (OeNB) 'Olga Radzyner' za svoj rad o nezaposlenosti mladih u Europi. U konkurenciji za nagradu bilo je 16 radova, od čega su četiri proglašena najboljima

Izvor: Pixsell , Autor:Anto Magzan

Austrijska centralna banka dodjeljuje nagradu od 2002. mladim ekonomistima iz srednje, istočne i jugoistočne Europe za izvrsne znanstvene radove iz područja europskih ekonomskih integracija.

Do sada je ovu nagradu primilo još dvoje mladih znanstvenika iz Hrvatske: dr. sc. Marina Tkalec iz Ekonomskog instituta 2011. i dr. sc. Tomislav Globan sa zagrebačkog Ekonomskog fakulteta 2014.

Tomić je na Ekonomskom institutu sedam godina, a prije toga radila je u banci. Doktorirala je u Ljubljani na temu tržišta rada u Hrvatskoj.

Koliko vam znači nagrada te nagradi li Austrijska centralna banka dobitnike i novcem?

Osobno sam izuzetno počašćena ovim priznanjem, pogotovo zato što dolazi od neovisnih stručnjaka iz inozemstva. To je zasigurno velik poticaj za nastavak znanstveno-istraživačkog rada jer atmosfera koja vlada u domaćoj znanstveno-istraživačkoj (ekonomskoj) zajednici često nije motivirajuća za mlade istraživače.

Svaki nagrađeni osim priznanja dobije 3.000 eura. Još uvijek čekam da mi uplata sjedne na račun, a prvo što onda moram napraviti je otići u Poreznu upravu i platiti porez. Tako da će na neki način od ove moje nagrade profitirati i državni proračun, odnosno građani Hrvatske.

Koje su osnovne teze vašeg rada o nezaposlenosti mladih?

Za bolje razumijevanje odrednica nezaposlenosti mladih u Europi nije dovoljno razmatrati samo tradicionalne makroekonomske varijable, nego je važno u obzir uzeti strukturne i institucionalne, pa čak i kulturalne čimbenike. Rad posebno naglašava heterogenost između zemalja EU-a, gledano prema različitim ekonomskim, ali i neekonomskim pokazateljima.

Primjerice u zemljama s dugoročno visokim stopama nezaposlenosti mladih, u odnosu na zemlje u kojima je ovaj problem manje izražen, važnim odrednicama te pojave su se pokazali i slab rast BDP-a, visoko porezno opterećenje rada, radno zakonodavstvo, odnosno nizak udio privremenog zapošljavanja, slabija mobilnost zbog visokog udjela vlasništva nekretnina za stanovanje, velik udio transfera iz inozemstva u obliku doznaka, nizak intenzitet rada ostalih članova kućanstva te umanjene mogućnosti za život izvan roditeljskog doma za mlade ljude.

Koliko je to primjenjivo na Hrvatsku i nudite li kakva rješenja?

Ovi rezultati su posebno važni za Hrvatsku jer ona pripada skupini zemalja s dugoročno visokim stopama nezaposlenosti mladih, ali i relativno slabim rastom BDP-a, visokim razinama korupcije, relativno visokim poreznim opterećenjem rada, rigidnim radnim zakonodavstvom, prilično niskom mobilnosti radnika i visokim udjelom vlasništva nad nekretninama, ali i relativno visokim udjelom doznaka iz inozemstva u BDP-u.

Sve ovo ukazuje na to da za rješavanje problema visoke nezaposlenosti mladih nije dovoljno prepisati neke mjere koje su se pokazale uspješnima u Austriji ili Finskoj. Isto tako, nije dovoljno ni samo preokrenuti negativne stope rasta BDP-a u pozitivne, s obzirom na to da rezultati istraživanja pokazuju da je problem visoke nezaposlenosti mladih, ali i nezaposlenosti općenito, određen i drugim čimbenicima koji nerijetko izlaze iz domene čisto ekonomske politike.

Na čemu trenutno radite?

Sada najviše radim na projektu ZAMAH - Utjecaj recesije na strukturu i kretanje nezaposlenosti mladih u RH, u okviru kojeg je i nastao ovaj rad. Tu su još neki tekući projekti i istraživački radovi u Ekonomskom institutu, kao npr. Croatian Economic Outlook Quarterly, u kojem pokrивam tržište rada, ili završetak znanstvenog rada 'Changes in Public and Private Sector Wage Structures in Two Emerging Market Economies during the Crisis'.

Gdje se vidite u budućnosti? Na Ekonomskom institutu ili možda planirate raditi u inozemstvu?

S obzirom na to da sam dobila nagradu za mlade znanstvenike, još uvijek se osjećam relativno mladom te smatram da je budućnost ispred mene prilično dugačka da bih već sada znala gdje ću točno provesti ostatak radnog vijeka. Naime, prema trenutnim propisima, do mirovine me čeka još 35 godina rada.

Iako nisam rođena i odrasla u Zagrebu, već više od desetljeća živim ovdje i na neki način osjećam se u njemu kao kod kuće. U Ekonomskom institutu sam već preko sedam godina i, uz sve nedostatke, smatram da je Institut dobro radno mjesto. Naravno, to ne znači da neću nikad otići iz Zagreba ili iz Instituta, jer tko zna što nosi budućnost.

Primjerice u okviru navedenog projekta već od početka iduće godine šest mjeseci provest ću u inozemstvu. Naime od siječnja do lipnja 2016. primljena sam kao gostujući istraživač na London School of Economics and Political Science, LSEE - Research on South Eastern Europe, European Institute.

RASTEMO, ALI....

Analiziramo: Je li Hrvatska krenula putem stabilnog rasta BDP-a

Autor: Marina Šunjerga

Nenad Bakić ističe da se dio tvrtki prilagodio i više izvozi, ali da kapital bježi

Gotovo sve komponente proračuna zadnjih mjeseci rastu, a Hrvatska narodna banka povećala je očekivanu stopu rasta BDP-a za Hrvatsku u 2015. Po tim podacima čini se da je Hrvatska konačno na putu oporavka, ali optimizam koči činjenica da je Hrvatska, uz bankrotiranu Grčku, jedina članica EU kojoj cijena zaduženja raste, što je zapravo znak da ulagači nemaju povjerenja u naš oporavak te ne očekuju da će Hrvatska postići stabilnost javnih financija.

Javni dug koji je u godinu dana do lipnja narastao za 15 milijardi kuna koči i usporava rast gospodarstva.

Javni dug koči BDP

– Izdvajamo se i ostajemo sami na vrhu po plaćanju najveće kamate – kaže ekonomist Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta u Zagrebu. U zadnjim tjednima tako je spread za Hrvatsku, što je razlika između kamate za našu državu i Njemačke, narastao na 380,4 baznih bodova, što znači da je kamata za Hrvatsku u startu 4,24 posto, dok nama susjedna Slovenija plaća samo 1,66 posto. Čak se i Rumunjska odvojila pa joj je startna kamata oko 3,4 posto. A zašto je javni dug bitan za oporavak?

Hrvatska mora godišnje platiti oko 3 posto BDP-a samo za kamate na javni dug, a uz slabiji oporavak imat ćemo rast od 1 do 1,2 posto BDP-a što znači da državi unatoč rastu ekonomije i dalje nedostaje oko 10 milijardi kuna za kamate. Zbog toga država ili ide u zaduženje ili diže prihode, što onda opterećuje gospodarstvo. Lovrinčević ne vjeruje da će se bez zaustavljanja rasta javnog duga Hrvatska odlijepti i rasti više od 1,5 do dva posto godišnje što je dovoljno samo za pola kamata i vodi u stagnaciju i zaostajanje za zemljama u okruženju. Za ovu godinu makroekonomist predviđa rast od 1,1 posto, ali napominje da će i u četvrtom kvartalu 2015., kao i najvjerojatnije u prvom kvartalu 2016., biti zabilježen pad gospodarstva na kvartalnoj razini, što znači povratak u recesiju. To je izgledno ako ne bude reformi, a EK počne inzistirati na fiskalnoj konsolidaciji.

Turizam spasio godinu

Optimističniji je Nenad Bakić, poduzetnik i aktivist na tržištu kapitala koji najavljuje izlazak iz krize. – Turizmom ćemo 'izvesti' za više od osam milijardi eura, što sam predvidio u lipnju – kaže Bakić i dodaje da će uz pomoć turizma, zajedno s niskom cijenom nafte, doći do rasta BDP-a u trećem kvartalu od oko tri posto.

– Kao što znate, u tome sam znatno optimističniji od svih profesionalnih analitičara. Također, jedan broj žilavijih tvrtki prilagodio se krizi i sve više izvozi. Međutim, sav ovaj rast kombinacija je nezarađene rentne pozicije i sreće, prvenstveno što se tiče cijene nafte i snažne konjunktura u EU. U međuvremenu naše tvrtke kapitalno slabe, jako su i skupo zadužene, a kapital bježi iz gospodarstva te ga usisava država. Stoga ova situacija nije održiva, a mlitav rast ne može dovesti do boljeg života. Moramo se početi mijenjati – poziva Bakić.

Iako je izvoz rastao 12 posto u prvih sedam mjeseci, veće širenje tvrtki prema partnerima preko granice u Hrvatskoj se u broju radnih mjesta nije osjetilo. Čak je 6326 ljudi manje radilo ovog srpnja nego u srpnju 2014. što pokazuje da je rast još uvijek u kategoriji statistike, dok za rast koji će osjetiti i građani u smislu bolje kupovne moći i lakšeg zapošljavanja treba još zapeti.

IZBORI 2015.

Četiri hrvatska premijera. Koji je napravio najmanje štete?

Autor: Maruška Vizek

O mandatima Ivice Račana, Ive Sanadera, Jadranke Kosor i Zorana Milanovića najviše govori rast realnog BDP-a. Niti jedan premijer nije uspio nadmašiti prosječni rezultat ostvaren u zemljama regije

U prvoj godini mandata Ivice Račana hrvatski dohodak mjeren BDP-om po stanovniku iznosio je 5300 eura. Prosječni hrvatski građanin je tada, ako sudimo po tom pokazatelju, bio bogatiji od prosječnog Bugara, Rumunja, Estonca, Litavca, Latvijca, Slovaka, Poljaka i Mađara. Četrnaest godina i četiri politička ciklusa kasnije, prosječni hrvatski BDP po stanovniku gotovo se udvostručio te iznosi 10.200 eura. Međutim, dohodak drugih novih zemalja članica Unije rastao je u tom razdoblju znatno brže od hrvatskog dohotka, pa je u 2014. hrvatski građanin bio bogatiji još samo od bugarskog i rumunjskog. Sve druge zemlje u međuvremenu su postale bogatije od nas, a čak su i Bugarska i Rumunjska značajno smanjile dohodovni jaz koji nas je razdvajao na početku Račanova mandata.

Hrvatska je, dakle, tijekom mandata Ivice Račana, Ive Sanadera, Jadranke Kosor i Zorana Milanovića ekonomski nazadovala u odnosu na skupinu zemalja s kojima se ekonomski natječe i s kojima bi se trebala uspoređivati. To znači da je procjenjivanje ekonomske uspješnosti mandata četvero premijera zapravo vježba u kojoj tražimo onoga koji je napravio najmanje štete, odnosno onoga koji je minimizirao razliku između pozitivnih ekonomskih rezultata koje bilježe zemlje regije i onih, ne toliko pozitivnih, koje ostvaruje Hrvatska. Osnovni ekonomski pokazatelj koji pri takvoj analizi treba uzeti u obzir je rast realnog BDP-a. U petnaest promatranih godina hrvatski je BDP zabilježio ukupni realni rast od samo 26 posto, dok prosjek regije iznosi točno dvostruko više, s tim da su sve druge zemlje zabilježile veći kumulativni rast od Hrvatske.

Ako, pak, usporedimo BDP ostvaren u Hrvatskoj i zemljama regije na samom kraju mandata naših premijera s onim na početku njihova mandata, možemo zaključiti da niti jedan premijer nije uspio nadmašiti prosječni rezultat ostvaren u zemljama regije. Za vrijeme Vlade Ivice Račana Hrvatska je donekle držala ekonomski korak s zemljama regije. U prvom mandatu Ive Sanadera, kumulativna stopa rasta našeg BDP-a bila je zamjetno znatno niža od rasta koji su ostvarile zemlje regije. Ono što je posebice ironično je da se kumulativna stopa promjene hrvatskog BDP-a najviše približila onoj koju su ostvarile zemlje regije za vrijeme drugog mandata Ive Sanadera, kada je cijeli svijet pogodila velika financijska kriza. Tada je, od početka 2008. do sredine 2009., hrvatski BDP smanjen realno za 7,8 posto, dok je BDP zemalja regije u istom razdoblju bio manji za 7,4 posto. Dugotrajna recesija u Hrvatskoj koja je uslijedila nakon izbijanja financijske krize uzela je svoj ekonomski danak za mandata Jadranke Kosor i Zorana Milanovića, tijekom kojih je divergencija između kumulativne stope promjene BDP-a Hrvatske i zemalja regije posebice vidljiva. U mandatu Jadranke Kosor realni BDP se dodatno smanjio za 1,8 posto, a regionalni je porastao za 5,2 posto. Za Milanovićeve mandata BDP je potonuo za dodatnih 0,2 posto, a regionalni je BDP narastao za 8,5 posto. Vladi Zorana Milanovića, dakako, treba priznati da je u posljednjoj godini mandata zemlja napokon izašla iz recesije, međutim, stope rasta BDP-a i dalje su slabašne, a očekivano buduće ekonomsko zaostajanje Hrvatske vrlo je izvjesno jer je zbog neprovođenja reformi i odljeva stanovništva stopa rasta potencijalnog BDP-a vrlo niska.

Što su izvori ovako nezadovoljavajućih ekonomskih rezultata svih hrvatskih premijera od 2000. godine do danas? Ako rast BDP-a rastavimo na njegove temeljne sastavnice, vidjet ćemo da se i osobna potrošnja i

investicije ponašaju vrlo slično kao i BDP. Naime, niti jedan naš premijer u svojem mandatu nije uspio postići da kumulativni rast tih dvaju ekonomskih agregata nadmaši njihov rast u zemljama regije. Iznimka je jedino Ivica Račan, koji je, zahvaljujući pokretanju gradnje autocesta, uspio ostvariti veću kumulativnu stopu rasta investicija od regionalnog prosjeka. Mandat Ivice Račana izuzetan je po još jednom uspjehu: tijekom njegove vladavine kumulativni rast javne potrošnje bio je manji od regionalnog prosjeka. Račanov nasljednik, međutim, nije imao isti stav prema javnim financijama. Tijekom dva Sanaderova mandata državna je potrošnja rasla osjetno brže od regionalnog prosjeka iako zbog povećanja poreznih prihoda uslijed povoljne cikličke situacije ta ekspanzija fiskalne potrošnje nije dovela do povećanja javnog duga. Silom prilika, mandati Jadranke Kosor i Zorana Milanovića također su obilježeni fiskalnom štednjom. Dok se javna potrošnja u drugim zemljama regije tijekom mandata to dvoje premijera povećava, Kosor je zbog nepovoljne fiskalne situacije javnu potrošnju morala smanjiti za 2 posto, a Milanović za još 1,8 posto.

Budući da je Hrvatska mala otvorena ekonomija, za nju bi bilo poželjno da svoj rast temelji ponajprije na izvozu, a tek onda na privatnoj i državnoj potražnji. Model rasta temeljen na izvozu slijedila je i velika većina drugih novih zemalja članica Unije, koje su privlačile greenfield investicije s ciljem povećanja zaposlenosti i izvoza, pri čemu im je bitna komparativna prednost u privlačenju investicija bila blizina tržišta razvijenih europskih zemalja i jeftina radna snaga. Strane investicije omogućile su zemljama regije intenzivnije uključivanje u međunarodne trgovinske tokove, što je za posljedicu imalo povećanje i izvoza i BDP-a. Hrvatska se, nažalost, nije pronašla u tom modelu. Sve do mandata Zorana Milanovića, rast hrvatskog robnog izvoza (kao i ukupnog izvoza roba i usluga) zaostaje za zemljama regije, a isto vrijedi i za uspješnost u privlačenju direktnih stranih investicija. Istodobno, bez obzira na slabije ekonomske rezultate, hrvatski jedinični trošak rada svejedno prati prosjek regije, što dodatno erodira hrvatsku konkurentnost. Vlada Zorana Milanovića uspijeva u ovom području napraviti vrlo važan zaokret. Ne samo da je kumulativni rast robnog izvoza tijekom njegova mandata dvostruko veći od rasta ostvarenog u regiji, nego je Hrvatska za to vrijeme uspjela privući i više stranih investicija od regionalnog prosjeka (u Hrvatsku je u prve tri godine mandata Zorana Milanovića ušlo 10 posto BDP-a direktnih stranih investicija). Za Milanovićeva mandata dogodio se još jedan bitan pozitivan preokret kada je konkurentnost u pitanju. Jedinični su se troškovi rada, zahvaljujući dugogodišnjoj recesiji, prvi put od 2000. godine smanjili za 6 posto, dok su se u zemljama regije u prosjeku povećali za 7 posto.

Rezimirajući sve pokazatelje po mandatima, možemo zaključiti sljedeće: niti jedna Vlada nije uspjela usporiti ekonomsku divergenciju Hrvatske u odnosu na klub zemalja kojima bi Hrvatska prirodno trebala pripadati. Izražena divergencija posebice je prisutna za vrijeme mandata Sanadera, Kosor i Milanovića, pri čemu je recesija (koja svoju dugotrajnost duguje promašenom modelu rasta koji je posebice došao do izražaja dok je Sanader bio na vlasti) značajno otežala posao Kosor i Milanoviću. Ako preokret koji je ostvarila Vlada Zorana Milanovića u međunarodnoj razmjeni i privlačenju stranih investicija nije privremena posljedica pridruživanja Uniji i učinka provoza, odnosno ako se pokaže da je trajnog karaktera, on bi mogao postati osnovica novog ekonomskog modela te bi mogao povećati stopu rasta BDP-a u budućnosti. No čak i ako je osnovica za novi ekonomski model postavljena, koja god da vlada preuzme kormilo u 2016. pred sobom će imati jako dugačak i izazovan put ako želi hrvatski ekonomski vlak s divergencijskog prebaciti na konvergencijski kolosijek.

SADRŽAJ OMOGUĆUJE HGK

KAKO ZAPOSLOTI HRVATSKU 'Bolnica me više nije trebala, ali zaključio sam da još puno mogu dati pacijentima i znanosti pa sam se samoorganizirao'

Autor: Goranka Jureško

“Poslije 16 godina rada u KB Dubrava i više od 20 u KB Sestara milosrdnica, kada sam navršio 65 godina, otišao sam u mirovinu.

No, to nije značilo i moje zbogom medicini. Bolnica me više nije trebala, ali zaključio sam da još puno mogu dati pacijentima i znanosti pa sam se 'samoorganizirao'. Otvorio sam ordinaciju, potpisao ugovor o djelu sam sa sobom i posvetio se pacijentima na način kako to u bolnici, zbog tempa rada, nikad nisam mogao”, kaže Mijo Bergovec, poznati hrvatski kardiolog koji je ordinaciju u KB Dubrava zamijenio vlastitom u središtu grada u blizini Europskog trga. Danas ima, kaže, više vremena za svoje pacijente, a radno vrijeme prilagođava njihovim potrebama.

Povremeno kod njega u ordinaciji rade i neki drugi kolege, također u mirovini, s kojima potpisuje ugovor o djelu jer na taj način ništa ne gube od mirovine.

Profesor objašnjava da u europskim zemljama dio liječnika i nakon 65. ostaje raditi u svojim bolnicama, s tim da u nekima ne mogu više biti šefovi, ali mogu biti savjetnici, edukatori i znanstvenici.

Odlazak liječnika iz bolnica, i ne samo njih nego i svih onih koji i dalje mogu dati na svom poslu veliki doprinos tvrtki u kojoj su radili, i to samo zato što su navršili 65 godina, ne podržavaju ni stručnjaci.

“U situaciji kad svaki drugi radno sposoban čovjek u dobi od 50 do 64 godine ne radi, ključno pitanje je kako povećati stopu aktivnosti stanovništva i kako produljiti radni vijek, a ne smanjiti ga”, kaže Davorko Vidović, savjetnik HGK za radnu politiku i zapošljavanje. Prema posljednjim podacima Eurostata (2013.), prosječni je radni vijek u Hrvatskoj iznosio 31 godinu. Bolji smo samo od Mađarske i Italije, a daleko od Islanda (45,6 godina), Švicarske (41,9 godina), Švedske (40,5) ili Nizozemske (39,8).

Dodatni je problem u javnim djelatnostima, gdje je i dalje na snazi zabrana zapošljavanja pa se umirovljenje koristi kao metoda smanjenja broja radnika.

“U situaciji kad nam mladi liječnici specijalisti odlaze iz Hrvatske značajno se povećava radno opterećenje onih koji ostaju. Zbog toga bi bilo dobro da bolnice razmisle prije nego što se odreknu znanja i kompetencija liječnika koji zbog navršanih 65 godina odlaze u mirovinu”, kaže Maja Vehovec.

Dodaje da bi trebalo pronaći modus da se stručnjaci što dulje zadrže u sustavu, možda i na pola radnog vremena, odnosno da im se, ako su za to sposobni, produlji radni vijek za godinu, dvije, pa i dulje. To se odnosi na sve javne službe koje bi trebale iskoristiti znanje onih najiskusnijih.

Maja Vehovec kaže kako joj je jasno da je napatok politike da se štedi. No, upozorava, kada je riječ o stručnim kadrovima, “prisilno umirovljenje zapravo je bacanje ljudskog kapaciteta, što nikako ne može biti dobro”.

PORUKA

Sandra Švaljek: Izborni programi i fiskalne iluzije

Autor: Politika plus/Hina

Kampanja za parlamentarne izbore u Hrvatskoj ulazi u završnicu. Istražujemo sličnosti i razlike gospodarskih programa dvaju vodećih blokova te koliki je utjecaj Instituta ifo na program HDZ-ove Domoljubne koalicije.

Izborne gospodarske programe analiziramo s uglednom hrvatskom ekonomisticom dr. Sandrom Švaljek, višom znanstvenom suradnicom Ekonomskog instituta u Zagrebu.

DW: Koliko su u izbornim programima SDP-ova koalicija Hrvatska raste i HDZ-ova Domoljubna koalicija otkrile svojih konkretnih planova za gospodarstvo, a koliko je riječ o takozvanom popisu dobrih želja? Kako ocjenjujete te programe od kojih bi jedan trebao odrediti budućnost Hrvatske?

Švaljek: Razlikuju se, ali u velikom dijelu programi koalicije Hrvatska raste i Domoljubne koalicije su zaista popis dobrih želja. U njima više nalazimo ciljeve, a ne mjere koje bi do njih trebale dovesti. Zbog toga s ekonomskog stajališta ti programi nisu dovoljno vjerodostojni. Primjećuje se da su oba napravljena populistički, a to znači da su u pogledu fiskalne politike nekonzistentni. S jedne strane se ne zalažu za štednju, dapače, protive se smanjivanju rashoda, a oba programa govore o mjerama poreznog rasterećenja. Ti bi programi povećali proračunski deficit i javni dug, što je ekonomski neprihvatljivo i nerealno. Država ima gotovo 90% udjela duga u BDP-u, kreditni rejting je nizak, špekulativan je, a ne investicijski. Uvjeti zaduživanja su danas povoljni na svjetskom tržištu, ali samo je pitanje kada će se pogoršati pod utjecajem američke i europske monetarne politike. Tada će kamatne stope na dug postati veće no što su danas. Danas za kamate Hrvatska izdvaja 3,5% BDP-a. To je izuzetno visok postotak. Bilo koja politika koja dovodi do daljnjeg povećanja deficita i duga nije ekonomski prihvatljiva. Stranke to nude jer misle da će građani slabo razumjeti rezultate do kojih vodi takva politika te da će im se svidjeti s jedne strane porezno rasterećenje, a s druge izostanak takozvanih bolnih rezova.

Koliko su, onda, građani spremni progutati takav mamac?

Kada se radi o njihovim osobnim financijama, relativno su financijski pismeni. Prilično dobro mogu procijeniti što im je dostupno, a što ne. Čak mogu shvatiti i vremensku preferenciju novca. Znaju da, ako potroše ono što nemaju, to će ih u budućnosti koštati. Ali još uvijek nisu osvijestili taj populizam u programima stranaka i teško razumiju da populističke mjere u krajnjoj liniji koštaju visokih kamatnih stopa koje se plaćaju i na stambene kredite, poduzetničke kredite... Političari imaju obavezu da točno objasne biračima što znači

pojedina mjera. Oni dobro znaju igrati na kartu fiskalne iluzije, što nije prisutno samo kod hrvatskih birača koji na izborima nagrađuju „velikodušnije“. Ako je političar velikodušan, to samo znači da ne raspolaže dobro javnim novcem.

Ima već dugo kako HDZ najavljuje da svoj gospodarski program radi u suradnji s Institutom ifo iz Njemačke. Neki sadržajni dokument na tu temu nismo vidjeli. A Vi?

U dostupnim materijalima nema tragova utjecaja istraživanja ili preporuka tog Instituta. Prema mojim saznanjima HDZ je angažirao ifo kako bi izradio analizu konkurentnosti hrvatskog gospodarstva i dao određene preporuke u vezi toga. Dokument će navodno biti gotov u prosincu. To pokazuje da je ovaj program napravljen promidžbeno i da u njemu nema utjecaja Instituta. Ipak, HDZ, kao i SDP, u komunikaciji s javnošću mora otkriti više nego što piše u programima. Obje strane su izazvane da otkriju više u kojem će smjeru ići njihove gospodarske politike. Tako na primjer HSLŠ, kao sastavni dio koalicije oko HDZ-a, naglašava spremnost za reforme javne uprave i lokalne samouprave. No, gledajući samo programe, sličnosti su velike – od odnosa prema potrebi fiskalne konsolidacije, upravljanja javnim poduzećima do teritorijalnog ustroja.

Šef HDZ-a Karamarko najavljuje kako će ukinuti financiranje udruga i novac preusmjeriti u „tisuću eura za svako novorođenče“. Naravno, cilja se na desnici mrske udruge za promicanje ljudskih prava pri čemu se zanemaruje da su upravo one uzorni korisnici EU fondova i u proračun vraćaju više od toga što dobiju. S druge strane, većinu udruga čine lovačka i sportska društva.

Svaki proračunski rashod treba proći dubinsku provjeru i pitanje je li opravdan. Dobro se sjećamo da su ministri financija govorili da je 80% ili 90% proračuna zadano. To ne stoji. Element proračunskih rashoda koji je najviše zadan su mirovine, a sve ostale rashode treba dovesti u pitanje. U pogledu udruga, treba provjeriti radi li se o udrugama koje su osnovane da bi se jednostavno došlo do proračunskog novca ili one društvu doista pružaju dodanu vrijednost. A tih „tisuću eura za novorođenče“ je populistička mjera koja upućuje na nerazumijevanje problema depopulacije. Problem je u tome da mlade obitelji nemaju perspektivu zapošljavanja i zadovoljavanja osnovnih životnih potreba. Zbog toga odgađaju prvo dijete, a što kasnije imaju prvo, to je manja vjerojatnost da će imati drugo ili treće dijete. Izuzetno je važna mreža socijalnih ustanova i vrtića koji rade u poslijepodnevnim satima. Kada majka zna da joj je problem na vrijeme preuzeti jedno dijete iz vrtića, sigurno će se teže odlučiti roditi drugo. U tom smislu, smatram da spomenuta financijska pomoć nije dovoljna motivacija kako bi se parovi odlučili imati više djece.

Uz to najavljuju kako će smanjiti PDV i povećati mirovine. Vidite li mogućnost za to?

Kao što sam rekla, ne možete smanjiti prihod i povećati rashod. Već smo sada u proceduri prekomjernog deficita. Koja god vlada bude, morat će EK izvijestiti kako namjerava smanjiti deficit. Kod nas postoji nevjerojatna popularnost igranja s poreznim sustavom. To nije dobro, čak i kada se radi o rasterećenju. Svaka ta porezna promjena zahtjeva velike troškove prilagodbe. Oni koji obnašaju vlast nikada nemaju pred očima one koji morati trošiti vrijeme i novac na upoznavanje s novim poreznim propisom, promjene računovodstvenih softvera, traženje savjeta od konzultanata. Osim toga, što je porezni sustav kompleksniji, veći su troškovi i porezne administracije. Političari očito nisu svjesni tih troškova.

SDP najavljuje smanjivanje PDV-a na košaricu odabranih prehrambenih proizvoda. Je li to oprezniji pristup?

To je ta prednost onoga tko trenutno obnaša dužnost. Oni u tom dijelu mogu biti realniji, jer točno znaju što znači smanjenje prihoda od PDV-a kao okosnice našeg poreznog sustava. Više od 50% poreznog prihoda se prikuplja kroz PDV i stoga nije dobro mijenjati tako izdašan porez jer se nikada sa sigurnošću ne mogu predvidjeti učinci izmjena. No, SDP je očito izazvan HDZ-ovom najavom smanjenja PDV-a pa nije odolio tome da i sam predloži smanjenje PDV-a na hranu. Iako može relativno dobro procijeniti koliko takva mjere smanjuje porezne prihode. SDP nudi mjeru dodatnog poreznog rasterećenja plaća i potencijalno ukidanje najveće stope poreza na dohodak. Ako gledamo poreze neovisno o rashodima, porezno rasterećenje plaća je

dobar potez, jer smanjuje trošak rada i potiče poduzetnike na zapošljavanja. No, s obzirom na dug i deficit, postavlja se pitanje, zašto ići na porezno rasterećenje sada, jer za to nema manevarskog prostora u javnim financijama.

SDP, čini se, namjerava voditi politiku kontinuiteta.

SDP je očito zadovoljan postignutim i nastavlja dalje istim metodama. Mislim da se tu radi o ignoriranju velikog problema koji se valja iza brda. Naravno, riječ je o rastućem javnom dugu i malom potencijalu rasta gospodarstva. Gospodarstvo treba velike reforme da bi se taj potencijal povećao. U kampanji je SDP možda nedovoljno naglasio svoje zasluge za reforme, primjerice u socijalnoj skrbi, digitalizaciji javnih usluga kroz sustav e-građani, pripremi reformi u zdravstvu. Iako su tu pomaci vidljivi, radi se o reformama koje nemaju izravnog utjecaja na gospodarstvo te neće dovesti do osjetnog povećanja gospodarskog rasta u kratkom roku. Drugim riječima, ostalo je još mnogo područja u kojima su reforme nužne.

Oba se programa naslanjaju na Europske fondove. Možda i previše?

Općenito kod nas postoji iluzija o velikom potencijalu EU fondova. Određeni potencijal postoji. Od 2014. do 2020. godine predviđeno je desetak milijardi eura za Hrvatsku i treba ih iskoristiti. Ali to nisu beskonačna sredstva. Uzmite u obzir da ta sredstva iznose tek desetinu proračuna na godišnjoj razini, a osim toga nije za očekivati da će Hrvatska iskoristiti baš sva alocirana sredstva. Treba upregnuti sve snage da se ta sredstva iskoriste u što većoj mjeri, no fondovi EU-a ipak neće moći presudno utjecati na gospodarski rast.

Govorili ste o zdravoj ekonomiji. U kojem ste je, od ponuđenih izbornih programa, našli?

Postoji šala o tri vrste ekonomije. U „gore-dolje ekonomici“ ekonomisti mehanički objašnjavaju da je nešto palo ili raslo, ne objašnjavajući zašto. Druga je vrsta „alfa, beta, gama ekonomika“, ona s puno matematike i upotrebe grčkih slova, a treća je „zdravorazumska ekonomika“ i ona je najbolja. Vrlo dobro je poznaje svatko tko raspolaže s kućnim budžetom. Tražila sam je u programima, prije svega kroz zdrav pristup javnim financijama. Ima nekoliko stranaka „izazivača“ koji su realno sagledali stanje u fiskusu i ne nude politike koje bi dovele do daljnjeg porasta deficita i duga. To sam našla kod ORaH-a, Mosta, Pametno i, u nekoj mjeri, kod Uspješne Hrvatske. Pri tome je ORaH ekonomski još više lijevo, skloniji je državnom intervencionizmu, a manje slobodnom tržištu, ali realno sagledava stanje u fiskusu. Pri tome traži ne samo odgovorno postupanje novcem, već i veliku transparentnost u trošenju proračunskih sredstava, što ne pronalazimo u programima ostale tri spomenute stranke ili koalicije.

Koliko će ti, kako kažete, izazivači, imati utjecaja u budućnosti?

Dobro je da su se pojavili, izradili programe i podigli ljestvicu. Izazvali su velike koalicije da se izjasne o pojedinim ekonomskim pitanjima. Ako uspiju osvojiti mandate u Saboru i ako se ne priklone bilo kojoj od dvije najveće koalicije, moći će vršiti pritisak. Naravno, uvijek se treba pitati stoje li stranke iza programa. Određenu sumnju uvijek možemo imati, jer se možemo sjetiti stranaka koje su formirale vlade i nisu se držale vlastitih programa.

Gospođo Švaljek, hvala Vam na razgovoru.

Sa Sandrom Švaljek je razgovarao Siniša Bogdanić.